

Α.Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ
ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΛΑΖΑΡΟΣ ΦΙΛΗΣ

Επόπτρια Καθηγήτρια: ΕΛΙΖΑ ΜΑΚΡΙΔΟΥ

Ακαδημαϊκό έτος:2009-2010.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην κα. Μακρίδου Ελίζα, για το ενδιαφέρον και τη βοήθεια που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας αυτής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	4
1 Πρόλογος	5
2 Εισαγωγή.....	6
3 Βιβλιοθήκες και ανήλικοι χρήστες	8
3.1 Η εξέλιξη των συλλογών και των υπηρεσιών.....	8
3.2 Χαρακτηριστικά ανηλίκων χρηστών	10
4 Η παθολογία της πληροφορίας	11
4.1 Η ηθική της πληροφορίας	11
4.2 Ηθική και κώδικες δεοντολογίας στη βιβλιοθηκονομία.....	15
4.3 Ο ορισμός της ‘λανθασμένης’ πληροφορίας.	16
4.4 Η πρόκληση ‘βλάβης’	18
5 Αστική ευθύνη: η έννοια.....	19
5.1 Αστικό αδίκημα	19
5.2 Οι επιστήμονες της πληροφόρησης και η αστική ευθύνη	20
5.3 Απαλλακτικές ρήτρες – η ελληνική νομοθεσία	22
5.4 Αμέλεια και ευθύνη (negligence & liability).....	23
5.5 Η ευθύνη του βιβλιοθηκονόμου-case studies	24
5.6 Σχέση επιβλαβούς πληροφορίας με τη συνταγματική ελευθερία της έκφρασης	25
6 Η στάση των βιβλιοθηκών	27
7 Πορνογραφία και παιδιά: οι τρεις νόμοι.....	28
7.1 Ο πρώτος νόμος	29
7.2 Ο δεύτερος νόμος.....	30
7.3 Ο τρίτος νόμος	31
7.4 Η αντίδραση των βιβλιοθηκών στο θέμα ‘πορνογραφία και παιδιά’	32
7.5 Η νομοθεσία στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.....	34
7.6 Το ζήτημα του Διαδικτύου.....	36
8 Συμπεράσματα	37
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	42
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	46

1 Πρόλογος

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι ο εντοπισμός της ευθύνης του βιβλιοθηκονόμου, πέρα από τα εμφανή της όρια καθώς και η έρευνα και η ανακάλυψη των αποτελεσμάτων μιας πλημμελούς πληροφόρησης των χρηστών, αλλά και μίας ανεύθυνης στάσης του βιβλιοθηκονόμου απέναντι σε ανήλικους χρήστες. Επίσης, η ενημέρωση σχετικά με τις υπάρχουσες ή μη κυρώσεις, αλλά και τους νόμους που προστατεύουν το ανήλικο κοινό μιας βιβλιοθήκης.

Ο επιστημονικός τομέας της βιβλιοθηκονομίας δεν περιλαμβάνει μόνο κανονισμούς, αριθμούς και μεθόδους ταξινόμησης, αλλά είναι υπεύθυνος και για τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του κοινού μιας βιβλιοθήκης, κάτι για το οποίο είναι υπεύθυνος ο βιβλιοθηκονόμος καθώς αποτελεί το χώρο εργασίας του. Εκεί προκύπτουν καταστάσεις και δημιουργούνται προβληματισμοί, που ο βιβλιοθηκονόμος ενδεχομένως να μην είχε αναλογιστεί πως μπορεί να υπάρξουν.

Με την είσοδο του Διαδικτύου, τη δεκαετία του '90, ένας μεγάλος όγκος πληροφοριών και μια νέα δυνατότητα επικοινωνίας έγιναν διαθέσιμα, δημιουργώντας νέα δεδομένα παγκοσμίως. Όπως θα παρουσιαστεί αναλυτικότερα και στη συνέχεια, το Διαδίκτυο αποδείχτηκε ένα πολύτιμο εργαλείο επικοινωνίας, αλλά και ένα μέσο όπου ελλοχεύουν κίνδυνοι για όποιον δε γνωρίζει κάποια βασικά χαρακτηριστικά για το μέσο και δεν έχει αναπτύξει ανάλογες δεξιότητες. Άμεσα, κινδυνεύουν, όπως είναι επόμενο, τα παιδιά. Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν, θα παρουσιαστούν στην εργασία αυτή, όπως και η προσπάθεια της Ευρώπης και της Αμερικής να τους ελαχιστοποιήσουν.

Η εργασία αυτή συνάντησε αρκετές δυσκολίες στην εκπόνηση της, κυρίως γιατί δεν υπάρχει ένα ξεκάθαρο νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρώπη γενικότερα, που να ορίζει το ποιός έχει την ευθύνη του ανήλικου χρήστη μιας βιβλιοθήκης. Ωστόσο, υπάρχει νομοθεσία και αποφάσεις, που στόχο έχουν τη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος πλοήγησης στο Διαδίκτυο και καταπολέμηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος. Στην Αμερική το ζήτημα της ευθύνης του επιστήμονα της πληροφόρησης, για το υλικό που παρέχει στους χρήστες των υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης ή ενός κέντρου πληροφόρησης, έχει εντοπιστεί εδώ και πολλά χρόνια και για το λόγο αυτό έχουν πραγματοποιηθεί κάποιες νομικές ενέργειες από μεριάς της κάθε Πολιτείας. Για το λόγο αυτό η εργασία αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος της, στο συγκεκριμένο νομοθετικό σύστημα της Αμερικής.

Τα όρια των ευθυνών του κράτους, των γονέων, αλλά και των βιβλιοθηκονόμων απέναντι στα παιδιά που χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη συγχέονται μεταξύ τους, με αποτέλεσμα τη δημιουργία λεπτών γραμμών στην τελική απόδοση των ευθυνών. Αυτό βέβαια ισχύει σε ότι αφορά το νομοθετικό πλαίσιο της Αμερικής, εφόσον στην Ευρώπη δεν έχει τεθεί ακόμα το ζήτημα απόδοσης ευθυνών σε μια τέτοια περίπτωση.

2 Εισαγωγή

Οι κίνδυνοι που διατρέχει ένα παιδί μέσα σε μια βιβλιοθήκη, δεν είναι κάτι που αναλογίζεται κανείς εύκολα. Η ψυχολογική και σωματική βλάβη όμως, που ενδεχομένως να προκύψει μετά την έκθεση του σε «επιβλαβές» υλικό είναι μια περίπτωση που έχει ήδη αντιμετωπιστεί σε διάφορες χώρες του κόσμου. Το τί αποτελεί «επιβλαβές» υλικό είναι κάτι που αναλύεται διεξοδικά στη συνέχεια της εργασίας.

Το ενδιαφέρον της εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι δεν έχει ακόμα τεθεί στην Ελλάδα και στην Ευρώπη το ζήτημα της προστασίας των ανήλικων χρηστών μιας βιβλιοθήκης, ενώ απεναντίας απασχολεί ιδιαίτερα το θέμα της έκθεσης των ανηλίκων σε ακατάλληλο υλικό, που είναι διαθέσιμο στο Διαδίκτυο. Είναι, λοιπόν, σαν να παραβλέπει κανείς την ύπαρξη νέων τεχνολογιών και υπηρεσιών στις βιβλιοθήκες, καθώς δεν έχουν ληφθεί μέτρα ασφαλούς χρήσης τους. Η έλλειψη νομολογίας σε σχέση με το συγκεκριμένο θέμα σε Ελλάδα και Ευρώπη αποτέλεσε την κυριότερη δυσκολία στην εκπόνηση της εργασίας.

Η έρευνα για το συγκεκριμένο επιστημονικό ζήτημα πραγματοποιήθηκε κυρίως στο Διαδίκτυο μέσω βάσεων δεδομένων νομικού χαρακτήρα. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς ένα ζήτημα που αφορά στη χρήση νέων υπηρεσιών, όπως αυτή του Διαδικτύου, συναντάται περισσότερο σε άρθρα επιστημονικά και μη στο Διαδίκτυο, παρά σε Βιβλιογραφία.

Η προστασία των παιδιών κατά τη χρήση των νέων τεχνολογιών και υπηρεσιών πληροφόρησης, είναι ένα ζήτημα που προέκυψε κυρίως την τελευταία δεκαετία. Η μεγάλη εισροή πληροφοριών για τους σύγχρονους πολίτες πραγματοποιείται μέσω της χρήσης του Διαδικτύου. Καθώς οι βιβλιοθήκες αποτελούν τα κέντρα διάθεσης της γνώσης, η παρούσα εργασία εστιάζει στο πώς οι ανήλικοι χρήστες χειρίζονται την πληροφορία που τους παρέχεται σε αυτές και ποια είναι η ευθύνη των επιστημόνων της πληροφόρησης σε αυτή τη διαδικασία. Εν ολίγοις, δηλαδή, γίνεται μια προσπάθεια εντοπισμού των ευθυνών των βιβλιοθηκονόμων, αλλά και της υπάρχουσας νομολογίας που τις χαρακτηρίζει, απέναντι στα παιδιά-χρήστες των βιβλιοθηκών.

Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, το ζήτημα, που πραγματεύεται η εργασία, περιλαμβάνει καταστάσεις και δεδομένα που προέκυψαν τα τελευταία χρόνια κυρίως με την άνθιση του Διαδικτύου. Το Διαδίκτυο αποτελεί ένα πανίσχυρο εργαλείο, που στα χέρια ενός άπειρου χρήστη, όπως το παιδί, μπορεί να ελλοχεύει πολλούς κινδύνους. Χρειάζεται κάποιος να έχει κάθε φορά την ευθύνη να προστατεύσει το παιδί από τις παγίδες αυτές. Το θέμα των ευθυνών όμως εξακολουθεί να παραμένει δυσεπίλυτο. Δυστυχώς, η υπάρχουσα βιβλιογραφία δεν είναι εκτενής και περιλαμβάνει μόνο κάποια δύσκαμπτη νομολογία, που είναι δύσκολο να εφαρμοστεί και να καλύψει πλήρως τα ζητήματα ευθυνών που προκύπτουν. Σκοπός της εργασίας είναι να καταγραφεί αφενός η υπάρχουσα νομολογία που προστατεύει τα παιδιά και αφετέρου να αναδείξει το ζήτημα των ευθυνών απέναντι τους.

Ίσως για τον περισσότερο κόσμο, είναι δύσκολο να αντιληφθεί πώς η πληροφορία μπορεί να αποτελεί κίνδυνο για έναν χρήστη και το πώς ορίζεται η ηθική της. Ο άνθρωπος που εισήγαγε την έννοια της ηθικής των υπολογιστών και της πληροφορίας ως ένα φιλοσοφικό πεδίο είναι ο Αμερικανός ακαδημαϊκός Norbert Wiener,

καθηγητής μαθηματικών και μηχανικής στο MIT¹. Ο Walter Maner ήταν, ωστόσο, ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο 'ηθική των υπολογιστών'. Προέβλεψε μάλιστα, έναν τομέα της εφαρμοσμένης ηθικής παρόμοιο με αυτήν της ιατρικής ηθικής ή της επιχειρησιακής ηθικής². Με τον τομέα αυτό ασχολήθηκαν αργότερα και ο James Moor³ σε βραβευμένο άρθρο του, αλλά και ο Luciano Floridi⁴. Ο Richard Spinello⁵ ασχολήθηκε και ερευνήσε σχετικά τους κινδύνους και τις βλάβες που μπορεί να προκαλέσει η πληροφορία, κατηγοριοποιώντας την ανάλογα με την ηθική της, ενώ ο Adams Stephen⁶ όρισε τα είδη της λανθασμένης πληροφορίας.

Εφόσον λοιπόν, γίνεται κατανοητή η βλάβη που μπορεί να προκύψει από την άκριτη χρήση μιας λανθασμένης πληροφορίας, το δεύτερο σκέλος του ζητήματος της εργασίας, πραγματεύεται την ευθύνη των ενηλίκων απέναντι στους ανήλικους χρήστες. Ο Σταθόπουλος Μιχάλης, στο Γενικό Ενοχικό Δίκαιο⁷, ορίζει το είδος της ευθύνης από νομικής πλευράς σύμφωνα με το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο. Σχετικές μνείες ευθύνης γίνονται επίσης και στο κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της βάσης δεδομένων της Europa⁸, όπου πραγματοποιήθηκε έρευνα.

Μια από τις ιδιαιτερότητες του θέματος της εργασίας αυτής, είναι το γεγονός πως η προστασία των ανηλίκων από τις επιβλαβείς πληροφορίες έρχεται κάποιες φορές αντιμέτωπη με το ζήτημα της λογοκρισίας και της συνταγματικής ελευθερίας της έκφρασης, αλλά και του δικαιώματος στη γνώση. Το Ελληνικό Σύνταγμα⁹ και Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹⁰, απασχόλησαν λοιπόν επίσης την εργασία αυτή.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα όμως που προέκυπτε για τους ανηλικούς και την επαφή τους με το Διαδίκτυο ήταν ο κίνδυνος της παιδικής πορνογραφίας, το οποίο είναι και η πιο συνήθης περίπτωση. Στην Αμερική, το θέμα της παιδικής πορνογραφίας και της έκθεσης των ανηλίκων σε αυτή, παρατηρήθηκε πολύ νωρίτερα από ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ΗΠΑ κινητοποιήθηκαν δημιουργώντας τρεις νόμους στην προσπάθεια τους να προστατέψουν τα παιδιά. Ιδιαίτερη έρευνα πάνω στο θέμα αυτό, έχει πραγματοποιήσει η Δρ. Κανελλοπούλου-Μπότη¹¹, από τα συγγράμματα της οποίας, αντλήθηκαν σημαντικές πληροφορίες.

¹ Bynum, Terrell, "Computer and Information Ethics", *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy (Spring 2011 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/ethics-computer/>>.

² Maner Walter. (1980). Starter Kit in Computer Ethics Helvetia Press (published in cooperation with the National Information and Resource Center for teaching Philosophy).

³ Moor, James H. (1985). What is Computer Ethics? *Metaphilosophy*, 16 (4), 266-275.

⁴ Luciano Floridi's Website. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.philosophyofinformation.net/Books.html>

⁵ Spinello, Richard A. (1995). *Ethical aspects of information technology*. New Jersey: Prentice Hall.

⁶ Adams Stephen. (2003). Information quality, liability, and corrections. *Infotoday* [online]

⁷ Σταθόπουλος, Μιχάλης. (2004). *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο*. Αθήνα: Α. Σάκουλα.

⁸ Ο δικτυακός τόπος της Europa διαθέσιμος στο: <http://www.europa.eu/index.el.htm>

⁹ Το Ελληνικό Σύνταγμα διαθέσιμο στο: <http://hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma>

¹⁰ General Assembly of the United Nations. (1998) Universal Declaration of Human Rights [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: www.un.org/overview/rights.htm

¹¹ Κανελλοπούλου- Μπότη, Μαρία. *Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό*. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ionio.gr/libconf/pdfs/Boti.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 26/09/2005]

Δυστυχώς, στην Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεκριμένη τέτοια νομολογία δεν υφίσταται, όπως στην Αμερική, κάτι που αποτελεί ένα τυφλό σημείο στην εργασία. Και αυτός ακριβώς είναι και ο στόχος της, να εμβαθύνει σε ένα πρόβλημα, που θα αντιμετωπίσει η ελληνική κοινωνία έντονα τα προσεχή έτη.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας εξετάζεται η συμπεριφορά των ανηλίκων μέσα σε μια βιβλιοθήκη, τα χαρακτηριστικά τους, καθώς και οι αλλαγές που έχουν προκύψει στο χώρο των βιβλιοθηκών με την εξέλιξη της τεχνολογίας και των υπηρεσιών τους.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η παθολογία της πληροφορίας. Ορίζεται, δηλαδή, το πότε μια πληροφορία θεωρείται επιβλαβής και μπορεί να προκαλέσει βλάβη, αλλά και το είδος της βλάβης αυτής. Η πληροφορία διαθέτει τη δική της ηθική, κάτι που αποτελεί τομέα των εφαρμοσμένων επιστημών, κάτω από τον όρο 'Ηθική της Πληροφορίας' ή 'Ηθική των Υπολογιστών'. Αυτό είναι ένα από τα πιο σημαντικά σημεία της εργασίας, καθώς αποτελεί τη ραχοκοκαλιά του προβλήματος.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθεται το νομικό πλαίσιο πάνω στο οποίο μπορεί να στηριχθεί ο βιβλιοθηκονόμος, αλλά και ο ανήλικος σε περίπτωση «βλάβης» του τελευταίου. Το νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει την έννοια της αστικής ευθύνης, καθώς και της αμέλειας. Αναφέρονται, επίσης, περιπτώσεις ευθύνης επιστημόνων της πληροφόρησης απέναντι σε ανηλίκους.

Ο περιορισμός της λανθασμένης ή επιβλαβούς πληροφορίας στις βιβλιοθήκες είναι ένα ζήτημα που έρχεται σε ρήξη με τη συνταγματική ελευθερία της έκφρασης και επομένως δε θα μπορούσε να μη γίνει αναφορά σε αυτό. Η στάση των βιβλιοθηκών σε σχέση με το θέμα που προαναφέρθηκε καταλαμβάνει ακόμη ένα κεφάλαιο αυτής της εργασίας.

Επιπλέον, μεγάλο κομμάτι της εργασίας αναφέρεται στους νόμους σχετικά με την παιδική πορνογραφία μέσω του Διαδικτύου. Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι τρεις νόμοι που ισχύουν στην Αμερική και που είναι οι μόνοι που επικεντρώνονται και στοχεύουν ακριβώς στο πρόβλημα αυτό. Η νομοθεσία που ισχύει στην Ευρώπη και στην Ελλάδα αφορούν γενικότερα το ηλεκτρονικό έγκλημα, αλλά δεν ορίζουν το ποιος έχει τελικά την ευθύνη σε περίπτωση βλάβης ανηλίκου. Τέλος, γίνεται αναφορά στον τρόπο που αντιμετωπίζεται το Διαδίκτυο νομικά και ακολουθούν οι διαπιστώσεις για το σύνολο της εργασίας.

3 Βιβλιοθήκες και ανήλικοι χρήστες

3.1 Η εξέλιξη των συλλογών και των υπηρεσιών

Καθώς ο τομέας της τεχνολογίας εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς, παρασύρει την καθημερινότητα και έτσι κανένας χώρος δεν έχει μείνει ανεπηρέαστος. Από τις πιο απλές καθημερινές ασχολίες του ανθρώπου, μέχρι και τον πιο σύνθετο (τεχνολογικά) επαγγελματικό τομέα, η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει σηματοδοτήσει τεράστιες αλλαγές παντού.

Στον χώρο των βιβλιοθηκών οι νέες τεχνολογίες σηματοδότησαν αλλαγές αφενός στην εξέλιξη των συλλογών και αφετέρου στις υπηρεσίες που παρέχονται. Στις συλλογές συμπεριλήφθηκε υλικό που πλέον δεν είχε την κλασσική έντυπη μορφή, αλλά την ηλεκτρονική. Οπτικοακουστικοί δίσκοι, ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων και φυσικά πρόσβαση στο Διαδίκτυο, την μεγαλύτερη δεξαμενή πληροφοριών σήμερα. Οι υπηρεσίες που προσφέρουν πλέον οι βιβλιοθήκες, δεν περιορίζονται μόνο στην κατατόπιση του χρήστη για τον εντοπισμό του υλικού που τον ενδιαφέρει.

Ο βιβλιοθηκονόμος είναι πια ένας επαγγελματίας που έχει εκπαιδευτεί στο να βρίσκει ασφαλείς, έγκυρες και επίκαιρες πληροφορίες στο Διαδίκτυο. Η πληροφοριακή του παιδεία περιλαμβάνει εκτός των παραπάνω και την ικανότητα να αναγνωρίζει το πότε αυτή η πληροφορία χρειάζεται να δοθεί στο χρήστη, αλλά και να τον εκπαιδεύει ώστε να εντοπίζει και ο ίδιος τις κατάλληλες πληροφορίες που τον ενδιαφέρουν.

Η τεχνολογική εξέλιξη στο χώρο των βιβλιοθηκών δημιούργησε νέα δεδομένα όσον αφορά στην ποιότητα, την εγκυρότητα, την ποσότητα και την ασφαλή φύση των διαθέσιμων πληροφοριών. Ξαφνικά, με την είσοδο του Διαδικτύου στο χώρο αυτό, ο χρήστης βρίσκεται εκτεθειμένος σε υλικό που δεν έχουν ελέγξει ή επιλέξει για την ποιότητα του οι βιβλιοθηκονόμοι. Και αν ένας ενήλικος χρήστης, με τις εμπειρίες και τις γνώσεις που τον συνοδεύουν, μπορεί με μεγαλύτερη άνεση να αποφύγει τις παγίδες μιας λανθασμένης πληροφόρησης, τί συμβαίνει στην περίπτωση ενός ανήλικου χρήστη; Οι γραμμές είναι δυσδιάκριτες και οι ενδείξεις όχι τόσο εμφανείς, ανάμεσα στην ποιοτική και έγκυρη και στην εσφαλμένη και επιβλαβή πληροφορία.

Οι βιβλιοθήκες και οι κανονισμοί τους έπρεπε να διαμορφωθούν και να προσαρμοστούν ανάλογα με τις τεχνολογικές εξελίξεις, τις ανάγκες και τους κινδύνους που αυτές ελλοχεύουν. Η κάθε βιβλιοθήκη, ανάλογα με τις παροχές και το υλικό που διαθέτει, διαμορφώνει το δικό της κανονισμό. Ο γενικός κανονισμός λειτουργίας των βιβλιοθηκών, όπως αυτός διαμορφώθηκε από το Ελληνικό Κράτος και διατυπώνεται στο ΦΕΚ αριθμός φύλλου 1173/2003 τεύχος Β¹², ορίζει ότι η συλλογή κάθε βιβλιοθήκης «πρέπει να ανταποκρίνεται στις πληροφοριακές, εκπαιδευτικές και μορφωτικές ανάγκες του κοινού της, την κατάλληλη χρονική στιγμή. Και συνεχίζοντας ορίζει ότι πρέπει να αποφεύγεται παντός είδους υλικό που έχει προφανή σκοπό το θρησκευτικό προσηλυτισμό, την πολιτική προπαγάνδα, την υποβολή μίσους, την προσβολή συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού και την εμπορική κερδοσκοπία. Οι συλλογές πρέπει να περιλαμβάνουν όλους τους τύπους των πρόσφορων μέσων και της σύγχρονης τεχνολογίας καθώς και το παραδοσιακό υλικό».

Πόσο εύκολο είναι όμως να εφαρμόσει κανείς τα παραπάνω, όντας βιβλιοθηκονόμος, όταν καλείται να παρέχει η βιβλιοθήκη πρόσβαση άνευ λογοκρισίας στο Διαδίκτυο; Στην Ελλάδα δεν υπάρχει ειδική ρήτρα στη νομολογία ή σε επίσημο κανονισμό, που να ορίζει ποια πολιτική πρέπει να ακολουθείται στην περίπτωση του Διαδικτύου. Έτσι, ως επί το πλείστον η κάθε βιβλιοθήκη ακολουθεί τη δική της πολιτική, άλλοτε επιτρέποντας την ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις ιστοσελίδες και άλλοτε με τη χρήση ισχυρών φίλτρων, που αποκλείουν σελίδες με επικίνδυνο περιεχόμενο ταυτόχρονα περιορίζουν και πολλές με έγκυρο. Αυτό συμβαίνει επειδή τα φίλτρα δεν είναι ακόμα ιδιαίτερα εξελιγμένα, ώστε να μπορούν να ξεχωρίζουν επιβλαβείς από χρήσιμες πληροφορίες.

¹² Εφημερίς της Ελληνικής Δημοκρατίας. 2003, 'Κανονισμός Λειτουργίας Δημοσίων Βιβλιοθηκών', τεύχος δεύτερο, 20 Αυγ., αρ. Φύλλου 1173, σ. 16147.

3.2 Χαρακτηριστικά ανηλίκων χρηστών

Όσο η τεχνολογία εξελίσσεται και εισβάλλει καθημερινά όλο και περισσότερο σε κάθε τομέα της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, η χρήση του Διαδικτύου και των νέων ψηφιακών τεχνολογιών διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στη ζωή των παιδιών. Το ζήτημα λοιπόν, που τίθεται είναι το κατά πόσο τα παιδιά είναι ή θα είναι σε θέση να προστατευτούν από ένα επιβλαβές υλικό και να αξιολογήσουν την ασφάλεια και την ποιότητα μίας πληροφορίας.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω της οδηγίας 52004PC0091¹³ εκφράζει την ανησυχία που υπάρχει για το μέλλον των παιδιών ως εξής: «Θα συνεχιστεί η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών, μέσω παραγωγής παιδικής πορνογραφίας και χρησιμοποίησης νέων τεχνολογιών για την προσέγγιση πιθανών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης. Απαιτείται η ανάληψη δράσεων διαφορετικού τύπου σε διάφορα επίπεδα, τοπικό, περιφερειακό, ευρωπαϊκό και διεθνές – ιδίως οι δράσεις ευαισθητοποίησης πρέπει να διεξάγονται στο επίπεδο των τελικών χρηστών, γονέων και παιδιών, επιδιώκοντας πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα».

Φαίνεται, επομένως, ξεκάθαρα ο ρόλος των γονέων αλλά και των εκπαιδευτών στην προστασία των παιδιών. *Παιδί* σύμφωνα με το *UN Convention on the rights of the child (UNCRC)*¹⁴ θεωρείται κάθε άτομο κάτω των 18 ετών και συνολικά αποτελούν το 1/3 του παγκόσμιου πληθυσμού της γης.

Το παιδί λειτουργεί κυρίως μέσω της έμφυτης τάσης του ανθρώπου προς την περιέργεια. Αποζητά την ανακάλυψη κάθε τι καινούργιου, ακόμα και στην περίπτωση που αυτό εντάσσεται στα όρια του «απαγορευμένου». Θέλει να κατανοήσει τον τρόπο που λειτουργεί το περιβάλλον και τον ρόλο του μέσα σε αυτό. Ο μιμητισμός είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του, στην προσπάθεια ένταξης του στην κοινωνία, με αποτέλεσμα τη σφοδρή επιθυμία του να ενηλικιωθεί για να αποκτήσει τα δικαιώματα των μεγάλων. Ο άκριτος βομβαρδισμός πληροφοριών μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, διαμορφώνει μια κοινωνία που ωθεί τα παιδιά σε καταναλωτικές και διερευνητικές τάσεις.

Η διασκέδαση των παιδιών έχει εξελιχθεί από την παραδοσιακή μορφή των υλικών παιχνιδιών στην ηλεκτρονική. Εκατομμύρια παιχνίδια διαφορετικού χαρακτήρα, άλλοτε εκπαιδευτικού και ψυχαγωγικού και άλλοτε βίαιου και επιβλαβούς, είναι διαθέσιμα στο Διαδίκτυο. Το παιδί πλέον αποζητά εκεί τη διασκέδαση του, ακολουθώντας τις επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο για ένα παιδί αλλά και για τους γονείς του, να εντοπίσουν τις παγίδες που κρύβονται πίσω από ένα παιχνίδι, που θα μπορούσε να έχει ως στόχο τη διασκέδαση, την εμπορική κερδοσκοπία ή την επιμόρφωση. Κατόπιν όλων αυτών αντιλαμβάνεται κανείς ότι είναι αναγκαία η εισαγωγή ενός μαθήματος πληροφοριακού γραμματισμού στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. Το να διαθέτει κανείς πληροφοριακή παιδεία σημαίνει ότι είναι σε θέση να αναγνωρίζει πότε μια πληροφορία είναι αναγκαία και να έχει την ικανότητα να την εντοπίζει, να την αξιολογεί και να τη χρησιμοποιεί αποτελεσματικά. Προγράμματα πληροφοριακής παιδείας έχουν ήδη ενταχθεί σε σχολεία στην Αμερική και στα πλαίσια παροχών των βιβλιοθηκών, ενώ έχει

¹³ EUR-LEX: Η πρόσβαση στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Internet. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004PC0091:EL:NOT>

¹⁴ United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC). Internet. Διαθέσιμο στο: <http://www.education.gov.uk/childrenandyoungpeople/healthandwellbeing/b0074766/uncrc/>

δημιουργηθεί λογισμικό (π.χ. το KidsConnect¹⁵) για πληροφοριακή εκπαίδευση από το σπίτι.

Στην Ευρώπη, στα πλαίσια μιας προσπάθειας για ασφαλέστερη χρήση του Διαδικτύου, έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες¹⁶ που δείχνουν ότι στη Δανία, την Ιρλανδία, την Ισλανδία, τη Νορβηγία και τη Σουηδία, ποσοστό 97% των παιδιών στις χώρες αυτές, ηλικίας 9 έως 16 ετών, έχουν χρησιμοποιήσει υπολογιστή. Ακόμα, 4 στα 10 παιδιά που έχουν πάρει μέρος σε συζήτηση στο Ίντερνετ αναφέρουν ότι άτομα με τα οποία είχαν μόνο δικτυακή συνάντηση, τους ζήτησαν να συναντηθούν προσωπικά. Ποσοστό 14% των παιδιών συνάντησαν πράγματι κάποιον που είχαν γνωρίσει στο δίκτυο, ενώ μόλις 4% των γονέων πιστεύουν ότι τα παιδιά τους πραγματοποίησαν τέτοιες συναντήσεις. Ποσοστό 44% των παιδιών που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο έχουν επισκεφθεί, τυχαία ή σκόπιμα, δικτυακό τόπο πορνογραφικού περιεχομένου. Ένα τέταρτο έχει δεχθεί πορνογραφικό υλικό μέσω του δικτύου. Ποσοστό 30% των παιδιών έχουν δει δικτυακούς τόπους με βίαιο περιεχόμενο, ενώ μόλις 15% των γονέων πιστεύουν ότι τα παιδιά τους έχουν δει ανάλογο περιεχόμενο. Το επίπεδο χρήσης του Διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών αυξάνεται. Η πρόσβαση στο Διαδίκτυο από τα νοικοκυριά καταλαμβάνει συνεχώς αυξανόμενο μερίδιο της αγοράς, ενώ τα παιδιά συνδέονται στο σχολείο, εάν δεν διαθέτουν οικιακή σύνδεση. Στα νοικοκυριά, η διείσδυση του Διαδικτύου υπερβαίνει ποσοστό 42% για τους πολίτες, ενώ το ποσοστό για τις επιχειρήσεις και τα σχολεία είναι μεγαλύτερο από 90%. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, η ανάγκη για ένα ασφαλέστερο Διαδίκτυο, είναι επιτακτική και δεν είναι δυνατό να περιοριστεί βάση του δικαιώματος πρόσβασης σε αυτό. Δεν έχει δηλαδή, καμία αξία το να περιοριστεί με οποιοδήποτε δυνατό τρόπο το κακόβουλο περιεχόμενο του Διαδικτύου στα σχολεία (παραδείγματος χάριν μέσω χρήσης φίλτρων), ενώ θα συνεχίζει να είναι διαθέσιμο από το σπίτι ή το χώρο μιας βιβλιοθήκης. Η αντιμετώπιση του ζητήματος του ασφαλούς Διαδικτύου χρειάζεται να είναι ολική και παγκόσμια.

4 Η παθολογία της πληροφορίας

4.1 Η ηθική της πληροφορίας

Στα μέσα της δεκαετίας του '40, καινοτόμες εξελίξεις στον τομέα της επιστήμης και της φιλοσοφίας, οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου κλάδου ηθικής, ο οποίος αργότερα θα ονομαζόταν 'ηθική των υπολογιστών' ή 'ηθική της πληροφορίας'. Ο άνθρωπος που εισήγαγε αυτό το νέο φιλοσοφικό πεδίο ήταν ο Αμερικανός ακαδημαϊκός Norbert Wiener, καθηγητής μαθηματικών και μηχανικής στο MIT¹⁷. Ο Wiener και οι συνάδελφοι του δημιούργησαν έναν νέο κλάδο εφαρμοσμένων επιστημών, που τον ονόμασαν 'cybernetics'. Ενώ λοιπόν ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μαινόταν, ο Wiener προέβλεψε τεράστιες κοινωνικές και ηθικές εμπλοκές των 'cybernetics' συνδυασμένες με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Προέβλεψε δηλαδή, ότι μετά το τέλος του πολέμου, ο κόσμος θα ζούσε μια δεύτερη 'βιομηχανική επανάσταση' σε μια 'αυτοματοποιημένη εποχή' με 'τεράστιες δυνατότητες για καλό και για κακό'.

¹⁵ KidsConnect. Internet. Διαθέσιμο στο: <http://www.kids-connect.net>

¹⁶ COD 2004/0023. Διαδίκτυο: 2005-2008 action programme on promoting a safer use, Safer Διαδίκτυο plus. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=241912>

¹⁷ Bynum, Terrell. **Computer and Information Ethics**. The Stanford Encyclopaedia of Philosophy (Spring 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/ethics-computer/>.

Όταν τελειώσε ο πόλεμος, ο Wiener έγραψε το βιβλίο 'Cybernetics'¹⁸, στο οποίο περιέγραψε αυτόν τον νέο τομέα εφαρμοσμένων επιστημών και ταυτοποίησε μερικά κοινωνικά και ηθικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Το 1950 στο βιβλίο του 'The Human Use of Human Beings'¹⁹, έθεσε κάποια πολύ σημαντικά ζητήματα που αφορούν στην ηθική των υπολογιστών και στο κατά πόσο η δομή της κοινωνίας θα άλλαζε με την είσοδο και τη χρήση των υπολογιστών. Τα ζητήματα αυτά, παραμένουν ακόμα και σήμερα πολύ σημαντικά και περιλαμβάνουν: υπολογιστές και ασφάλεια, υπολογιστές και ανεργία, ευθύνες των επιστημόνων της πληροφόρησης, πληροφοριακά δίκτυα και παγκοσμιοποίηση, εικονικές κοινότητες, υπολογιστές και θρησκεία, ενσωμάτωση ανθρώπων και υπολογιστών, ηθική των ρομπότ, τεχνητή νοημοσύνη και άλλα πολλά.

Παρόλο που ο Wiener εισήγαγε την έννοια των *cybernetics* για την νέα του επιστήμη, δεν είχε συνειδητοποιήσει ότι είχε δημιουργήσει έναν ολοκαίνουργιο κλάδο στον τομέα των εφαρμοσμένων επιστημών και έτσι οι έννοιες 'ηθική των υπολογιστών' ή 'ηθική της πληροφορίας' ήρθαν δεκαετίες μετά.

Το 1976 ο Walter Maner ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο 'ηθική των υπολογιστών', για να αναφερθεί στα ηθικά προβλήματα που έγιναν πιο σύνθετα, που μετασχηματίστηκαν ή που δημιουργήθηκαν από την τεχνολογία των υπολογιστών. Υποστήριξε μάλιστα ότι με την είσοδο των υπολογιστών στην κοινωνία δημιουργήθηκαν ηθικά ζητήματα που δεν προϋπήρχαν. Προέβλεψε έναν τομέα της εφαρμοσμένης ηθικής παρόμοιο με αυτήν της ιατρικής ηθικής ή της επιχειρησιακής ηθικής²⁰. Σύμφωνα με τον Maner η αντιμετώπιση των ηθικών ζητημάτων που προέκυπταν από τη χρήση της νέας τεχνολογίας, δεν μπορούσε να έρθει σε αναλογία με περιπτώσεις που είχαν τεθεί στο παρελθόν. Η έλλειψη, λοιπόν αυτής της σημαντικής αναλογίας δημιουργεί την ανάγκη να ανακαλυφθούν νέες ηθικές αξίες, να μορφοποιηθούν νέες ηθικές αρχές, να αναπτυχθούν νέες πολιτικές και να βρεθούν νέοι τρόποι σκέψης για τα ζητήματα που παρουσιάζονται.

Το ίδιο περίπου υποστήριξε και ο James Moor²¹ στο βραβευμένο άρθρο του «Τι είναι η ηθική των υπολογιστών;» (What is computer ethics?) όπου γράφει: « Ως αποτέλεσμα των διαδεδομένων εφαρμογών των υπολογιστών, νέες ευκαιρίες δημιουργούνται. Σε πολλές περιπτώσεις οι χρήσεις των υπολογιστών είναι τόσο ασυνήθιστες που καμιά πολιτική για την κατάλληλη χρήση τους δεν υπάρχει και δεν έχει εξεταστεί. Υπάρχουν κενά πολιτικής». Ο Moor έθεσε επίσης το ζήτημα των βασικών ανθρωπίνων αξιών που χρειάζεται να χαρακτηρίζουν κάθε κοινωνία, όπως είναι: η ζωή, η υγεία, η ευτυχία, η ασφάλεια, τα αγαθά, οι ευκαιρίες και η γνώση. Οι αξίες αυτές είναι τόσο σημαντικές που κάθε κοινωνία τελικά 'αναγκάζεται' να τις εκτιμήσει, γιατί είναι απαραίτητες για την επιβίωση της. Η μεγαλύτερη ανάπτυξη της ηθικής των υπολογιστών πραγματοποιήθηκε κατά τη δεκαετία του '90, όταν ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό πολλοί μελετητές και δόθηκαν και διαλέξεις σε συνέδρια.

Ο καθηγητής Luciano Floridi (MPhil. And PhD University of Warwick, MA University of Oxford), που κατέχει θέση ερευνητή στην UNESCO²² στον τομέα της

¹⁸ Wiener, Norbert. (1948). Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine. Paris, (Herman & Cie) & Camb. Mass (MIT Press), 1948.

¹⁹ Wiener, Norbert. (1950). The Human Use of Human Beings. The Riverside Press (Houghton Mifflin Co.)

²⁰ Maner Walter. (1980). Starter Kit in Computer Ethics Helvetia Press (published in cooperation with the National Information and Resource Center for teaching Philosophy).

²¹ Moor, James H. (1985). What is Computer Ethics? *Metaphilosophy*, 16 (4), 266-275.

²² Ο δικτυακός τόπος της UNESCO στο: <http://www.unesco.org>

Ηθικής της Πληροφορίας και των Υπολογιστών (Information and Computer Ethics) έχει διατυπώσει²³ τα εξής τέσσερα στάδια εξέλιξης της τεχνολογίας και μαζί της ηθικής της πληροφορίας και των υπολογιστών:

1) 1940s/1950s (Κεντρικοί Υπολογιστές-Mainframes): Άνθρωποι και Ρομπότ σε θεωρητικό πλαίσιο. Ο μέσος πολίτης δεν έχει αποκτήσει ακόμα επαφή με τους υπολογιστές και επομένως δεν υπάρχει άμεση επιρροή μεταξύ υπολογιστών και ανθρώπων.

2) 1970s/1980s (Προσωπικοί Υπολογιστές – PCs): Αρχίζουν να προκύπτουν τα πρώτα ζητήματα που αφορούν την ιδιωτικότητα των ατόμων, την ακρίβεια των πληροφοριών, τα πνευματικά δικαιώματα και την πρόσβαση στις πληροφορίες.

3) 1990s (Διαδίκτυο): Η είσοδος του Διαδικτύου στον επαγγελματικό και ιδιωτικό βίο των ατόμων έθεσε νέα ζητήματα όπως: Διαθεσιμότητα, Προσβασιμότητα, Ακρίβεια, Πειρατεία, Ψηφιακό Χάσμα, Ασφάλεια, Εμπιστευτικότητα σύνθετων συστημάτων, hacking, Ελευθερία έκφρασης και Λογοκρισία, Πορνογραφία, Παρακολούθηση και Επίβλεψη.

4) 2000 (Σφαίρα Πληροφοριών – Inphosphere): Η τεχνολογική εξέλιξη δημιουργεί νέα θέματα σχετικά με την ασφάλεια και τη μυστικότητα, τη προπαγάνδα και τους κλέφτες ταυτότητας.

Σε κάθε δεκαετία από τις προαναφερθείσες, συνειδητοποιεί κανείς, πόσα επιπλέον ζητήματα προέκυπταν, καθώς η τεχνολογία εξελισσόταν και επέτρεπε την ευκολότερη και ταχύτερη διάδοση της πληροφορίας. Η ασφάλεια ήταν από τα βασικά αγαθά που τέθηκε σε κίνδυνο, όπως και η ακρίβεια των πληροφοριών που λαμβάνεται από τους χρήστες. Με την είσοδο του Διαδικτύου, τη δεκαετία του '90, προέκυψαν περισσότερα προβλήματα από ποτέ, καθώς εκεί βρήκαν το χώρο να δράσουν τα κακοποιά και κακόβουλα στοιχεία, μακριά από τον έλεγχο της κοινωνίας και με δύσκολη την αστυνόμευση. Έτσι δε θα είναι πια εύκολο να αναγνωρίσουμε την πραγματική ταυτότητα ενός άλλου χρήστη, τη στιγμή μάλιστα που ακόμα και η δική μας ταυτότητα δεν είναι ασφαλής. Ο καθένας οικειοποιείται την ταυτότητα ενός άλλου και δηλώνει ότι τον εξυπηρετεί για να πετύχει τους σκοπούς του. Οι πρώτοι που κινδυνεύουν είναι για άλλη μια φορά, τα παιδιά.

Σύμφωνα με τον Richard Spinello, τρεις είναι οι ηθικές αρχές που διέπουν την πληροφορία: η αυτονομία (autonomy), η μη πρόκληση βλάβης (do no harm/nonmaleficence) και η συναίνεση (informed consent)²⁴.

Ο Kant και οι άλλοι φιλόσοφοι, υποστήριξαν ότι για τον άνθρωπο είναι ζωτικής σημασίας το δικαίωμα να αποφασίζει για τον εαυτό του. Όταν κάποιος στερείται της αυτονομίας του, τότε στερείται και του αυτοσεβασμού του. Κανείς δεν επιθυμεί να συμβιβάζεται, εξαιτίας των πράξεων των άλλων. Η ιδιωτική ζωή είναι απαραίτητη βάση για την ύπαρξη αυτονομίας, ωστόσο απειλείται, όπως και η ελευθερία του ατόμου, τη στιγμή που κάθε ενέργεια του ατόμου αυτού, διαφαίνεται μέσω ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή σε άλλους ανθρώπους. Η αυτονομία απειλείται όταν χάνεται ο έλεγχος πάνω στις προσωπικές πληροφορίες καθώς αυτές φθάνουν,

²³ Hoven van den, Jeroen and Weckert, John. (2008). Information Technology and Moral Philosophy. Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: <http://www.cambridge.org>

²⁴ Spinello, Richard A.. (1995). Ethical aspects of information technology. New Jersey: Prentice Hall.

ηθελημένα ή μη, σε τρίτα πρόσωπα. Επιπλέον, η ίδια η τεχνολογία περιορίζει την αυτονομία των επαγγελματιών. Στην περίπτωση των γιατρών, τα 'έξυπνα συστήματα' που χρησιμοποιούνται για τις ιατρικές γνωματεύσεις, αντικατέστησαν την δική τους άποψη, ως ανθρώπινη κι επομένως, πιθανώς εσφαλμένη. Το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό ως 'ELIZA syndrome'²⁵.

Η δεύτερη ηθική αρχή, της μη πρόκλησης βλάβης, είναι η πιο βασική από τις ηθικές αρχές. Η σημασία της έγκειται στην αποφυγή της μη αναγκαίας ζημίας εις βάρος κάποιου άλλου, όταν αυτό είναι δυνατό. Η άρνηση να προξενήσει κανείς κακό είναι η ελάχιστη ηθική πράξη (moral minimum), βάση της οποίας εκτιμάται στο σύνολο της η ηθική μιας πράξης και το μέγεθος της ζημίας.

Η τρίτη αρχή της συναίνεσης ορίζεται ως η ελεύθερη συμφωνία ενός ανθρώπου πάνω σε ένα θέμα ή μια κατάσταση. Για να έχει, όμως, η συναίνεση αξία, χρειάζεται το άτομο που συναινεί να έχει πλήρη επίγνωση της καταστάσεως στην οποία επρόκειτο να εμπλακεί και να συναινέσει. Αν οι πληροφορίες που αφορούν στην περίπτωση τού αποκρυφτούν ή αποσιωπηθούν, τότε η συναίνεση δίδεται κάτω από λάθος συνθήκες και θεωρείται άκυρη. Κάτι τέτοιο, όπως είναι φυσικό, έχει μεγάλη σημασία σε ότι αφορά στις προσωπικές πληροφορίες. Όταν αυτές ζητούνται για ένα σκοπό, απαγορεύεται ρητά να χρησιμοποιηθούν για την πλήρωση ενός άλλου. Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η αξία της τρίτης, αυτής αρχής, αρκεί κανείς να σκεφτεί την περίπτωση ενός εθελοντή σε ένα ριψοκίνδυνο ιατρικό project και την πιθανότητα να του αποκρυφτούν ζωτικής σημασίας πληροφορίες.

Κάθε άνθρωπος έχει όσο αφορά τις πληροφορίες, τρία θεμελιώδη δικαιώματα: το δικαίωμα στην 'ιδιωτικότητα'- εμπιστευτικότητα, στην ακρίβεια και στην ασφάλεια των πληροφοριών. Η 'ιδιωτικότητα' (privacy) είναι το θεμέλιο της ελευθερίας και της αυτονομίας. Η ακρίβεια (accuracy) έχει τη σημασία των ενημερωμένων, επιβεβαιωμένων και γνήσιων πληροφοριών. Οι τράπεζες και τα νοσοκομεία έχουν υποχρέωση για ακριβείς και αλάνθαστες πληροφορίες. Τέλος, η ασφάλεια (security) εσωκλείει την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών. Τα υπολογιστικά συστήματα χρειάζεται να παρέχουν ασφάλεια στις πληροφορίες που διαθέτουν, από επιθέσεις κακοποιών στοιχείων, και οι χειριστές τους οφείλουν να λειτουργούν υπέρ της προστασίας αυτής.

Τα πιο κλασσικά ηθικά διλήμματα λοιπόν, που καλούνται να αντιμετωπίσουν σήμερα οι επιστήμονες της πληροφόρησης είναι τα ζητήματα ιδιοκτησίας (πνευματικά δικαιώματα και δικαιώματα χρήσης), τεχνολογική παρείδυση (επιτήρηση υπαλλήλων και υπολογιστών), δημιουργία επιβλαβών προγραμμάτων λογισμικού (ιοί), το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα (privacy issues), νομικά ζητήματα (ηλεκτρονικό έγκλημα και απάτες), ο φορέας της ευθύνης (αξιοπιστία υλικού και λογισμικού), το δικαίωμα της πρόσβασης²⁶.

²⁵ Spinello, Richard A.. (1995). *Ethical aspects of information technology*. New Jersey: Prentice Hall.

²⁶ Κωνσταντάκης Νίκος, 1 Παλαιγεωργίου Γιώργος, Σιώζος Παναγιώτης, Η Διδακτική της Ηθικής των Υπολογιστών: μια Μεθοδολογική Προσέγγιση, 4^ο Συνέδριο ΕΤΠΕ, 29/09-03/10/2004, Παν/μιο Αθηνών.

4.2 Ηθική και κώδικες δεοντολογίας στη βιβλιοθηκονομία

Η ηθική ως έννοια εμπεριέχει την συνήθεια. Με τον όρο ηθική νοείται το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό²⁷.

Στον τομέα των επαγγελματιών, εκείνο που καθιερώνει ένα νέο επάγγελμα, είναι η ίδια η ανάγκη για την ύπαρξη του, τη στιγμή που η κοινωνία αναγνωρίζει την ουσιαστική αξία του. Η ανάπτυξη ενός επαγγελματικού ηθικού συμβολαίου που δεσμεύει τα μέλη μιας ομάδας ή κάποια άτομα, αποτελεί τη δημιουργία κωδίκων ηθικής. Οι κώδικες ηθικής στόχο έχουν να βοηθήσουν τον επαγγελματία παρέχοντας κανόνες ηθικής, βοηθώντας τον να ελέγξει τις πράξεις του και να ασκεί το επάγγελμα του με συνέπεια²⁸.

Η UNESCO έχει δημιουργήσει το Παρατηρητήριο της Παγκόσμιας Ηθικής²⁹ (Global Ethics Observatory) με το οποίο προβαίνει σε μια σειρά δραστηριοτήτων και δημιουργεί μια σειρά από πολύγλωσσες τράπεζες πληροφοριών³⁰ στη βιοηθική και σε άλλους τομείς της εφαρμοσμένης ηθικής. Η ενέργεια αυτή έγινε ώστε να ανευρίσκονται οι υπεύθυνοι και ειδήμονες και να προσφέρεται χρήσιμο υλικό για την καθιέρωση επιτροπών και νόμων στον τομέα της ηθικής.

Στην Ελλάδα το 2005 ιδρύθηκε το Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής³¹ (EBEN GR), που εκπροσωπεί το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιχειρηματικής Ηθικής³² (European Business Ethics Network). Το Ελληνικό Ινστιτούτο είναι ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο το οποίο υποστηρίζει ότι η επιχειρησιακή ηθική διαδραματίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην επιχειρηματικότητα. Η κοινωνία προσδοκά από τις επιχειρήσεις να δρουν βάσει συγκεκριμένων προτύπων και κανόνων δεοντολογίας και να εκπληρώνουν βασικές υποχρεώσεις απέναντι στο περιβάλλον είτε αυτό είναι κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό ή οικονομικό³³.

Το 1930 η Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών³⁴ πρότεινε τον πρώτο κώδικα ηθικής³⁵ που έγινε ποτέ για την βιβλιοθηκονομία, ο οποίος υιοθετήθηκε το 1939 και όριζε τον τρόπο χρήσης των βιβλιοθηκών. Οι κώδικες αυτοί αναθεωρήθηκαν αρκετές φορές και πολλοί μελετητές τόνισαν την ανάγκη για συνεχή εκσυγχρονισμό τους. Σε διεθνές επίπεδο οι προσδοκίες της βιβλιοθηκονομίας εκπληρώθηκαν από την IFLA³⁶ όταν ίδρυσε την Επιτροπή για την Ελεύθερη Πρόσβαση στις Πληροφορίες και την Ελευθερία της Έκφρασης (Free Access to Information and Freedom Expression-FAIFE), η οποία θα την συμβουλεύει σε θέματα διεθνούς σημασίας για τις

²⁷ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ-Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 1999, 570.

²⁸ L. Iacovino, "Ethical principles and information professionals: theory, practice and education", Australian Academic and Research Libraries, 333 no. 2 (2002), 57-74.

²⁹ UNESCO (2004). Global Ethics Observatory. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://portal.unesco.org/shs/en/ev.php>

³⁰ UNESCO (2000). Observatory Society. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.unesco.org/webworld/observatory/index.html>

³¹ Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.eben.gr>

³² Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιχειρηματικής Ηθικής. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.eben-net.org/>

³³ Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής (EBEN). [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο : <http://www.bhc.gr/periodiko-bhc/periodiko-2/ellhniko-institoyto.html>

³⁴ American Libraries Association: <http://www.ala.org>

³⁵ Code of Ethics of the ALA. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/issuesadvocacy/proethics/codeofethics/codeethics.cfm>

³⁶ IFLA: <http://www.ifla.org>

βιβλιοθήκες και την βιβλιοθηκονομία. Έτσι, η IFLA αποφάσισε ότι είχε ευθύνη για την ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες και θα στηρίζει το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου σύμφωνα με το Άρθρο 19 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων³⁷.

Η πολιτική της IFLA τονίζει: «Όλοι οι άνθρωποι, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τις βιβλιοθήκες ελεύθερα και αποτελεσματικά, για να ακολουθήσουν τη δια βίου μάθηση, την ανεξάρτητη λήψη απόφασης και την πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη. Οι βιβλιοθηκονόμοι και οι Ενώσεις Βιβλιοθηκών έχουν επίσης την αρχική ευθύνη να επικυρώσουν και να προωθήσουν αυτά τα δικαιώματα. Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν την επαγγελματική ευθύνη να παρουσιάζουν στις βιβλιοθήκες τους όλες τις απόψεις, τόσο για τα τρέχοντα, όσο και για τα ιστορικά ζητήματα: οι συλλογές και οι υπηρεσίες δεν πρέπει να υπόκεινται σε οποιαδήποτε μορφή ιδεολογικής, πολιτικής, φυλετικής, γλωσσικής ή θρησκευτικής λογοκρισίας και οι Ενώσεις Βιβλιοθηκών και οι Βιβλιοθήκες πρέπει να εκμηδενίσουν οποιαδήποτε μορφή λογοκρισίας που εμποδίζει την εκπλήρωση της ευθύνης τους, να προωθούν δηλαδή τις πληροφορίες και το διαφωτισμό. Το δικαίωμα ενός προσώπου να χρησιμοποιήσει μια βιβλιοθήκη δεν πρέπει να παραβιαστεί ή να περιοριστεί λόγω της καταγωγής, της ηλικίας, του φύλου, της φυλής, της θρησκείας, της υπηκοότητας, της κοινωνικής ή οικονομικής θέσης, ή των απόψεων του»³⁸.

Στην Ελλάδα τα πρώτα βήματα για τη δημιουργία ενός κώδικα ηθικής³⁹ για την βιβλιοθηκονομία, έκανε η Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων της Πληροφόρησης (ΕΕΒΕΠ), ο οποίος αναφέρει:

«Είναι ένας κώδικας ηθικής και δεσμεύει το βιβλιοθηκονόμο ως επαγγελματία. Δεν είναι κώδικας νομικού χαρακτήρα και σε αυτόν έχουν υποχρέωση συμμόρφωσης τα μέλη της ένωσης, καθώς αντιπροσωπεύει την αυτονομία του επαγγέλματος και αναφέρεται στις υποχρεώσεις του βιβλιοθηκονόμου απέναντι στο χρήστη και το επάγγελμα».

4.3 Ο ορισμός της 'λανθασμένης' πληροφορίας.

Σίγουρα, οι περισσότεροι άνθρωποι, κάποιες στιγμές στη ζωή τους, δέχονται λάθος ή φτωχή πληροφόρηση για ένα αντικείμενο ενδιαφέροντος. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτό δεν έχει μεγάλο αντίκτυπο στη ζωή τους, γιατί ίσως δεν αποτελεί τίποτα το ανεπανόρθωτο. Ένα τέτοιο παράδειγμα λανθασμένης ή φτωχής πληροφόρησης θα μπορούσε να αφορά σε δρομολόγια μεταφορικών μέσων, που συχνά έχει ως αποτέλεσμα την ατυχή και καθυστερημένη μετάβαση των πολιτών σε αυτά.

³⁷ United Nations 1948, *Universal Declaration of Human Rights*

³⁸ International Federation of Library Associations – IFLA. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://www.ifla.org/faife/ethics/codes.htm>

³⁹ Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων της Πληροφόρησης (ΕΕΒΕΠ). *Κώδικας Δεοντολογίας του Βιβλιοθηκονόμου: βασικές αρχές*. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: http://www.eebep.gr/files/doc_ethic.pdf

Η πληροφορία, ωστόσο, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί από τη φύση της, καλή ή κακή. Είναι η ακολουθία και ο συνδυασμός κάποιων γεγονότων που οδηγούν σε αυτό που ονομάζεται 'λάθος πληροφόρηση'. Αυτό είναι πιο εύκολο να το αντιληφθεί κανείς, αν αναλογιστεί τον κύκλο ζωής μια πληροφορίας σαν μια αλυσίδα, όπου ο κάθε της κρίκος αντιστοιχεί σε ένα στάδιο ζωής της πληροφορίας. Ξεκινώντας από την γένεση της πληροφορίας, τη συγγραφή της, τη δημοσίευση, την αποθήκευση, τη διάθεση, την ανάκτηση και τη χρήση της, ο κάθε κρίκος είναι ευάλωτος στο να 'σπάσει' και να δοθεί τελικά στον αποδέκτη μια πληροφορία ατελής, διαφοροποιημένη και ίσως ακόμα, λανθασμένη. Δεν θα ήταν πρόβλημα, λοιπόν, να αποδοθεί η αιτία της ατελούς πληροφορίας στην πηγή της, παρόλο που αυτό είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται συχνά.

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που μπορούν να συντελέσουν στον χαρακτηρισμό μιας πληροφορίας ως 'λανθασμένης', οι σπουδαιότεροι των οποίων είναι⁴⁰:

Ακατάλληλη ποιότητα.

Κατά τις δεκαετίες του 1980 και '90, η Διαχείριση Ολικής Ποιότητας (Total Quality Management), σε έναν από τους ορισμούς της για την ποιότητα της πληροφορίας, ανέφερε ότι ποιοτική πληροφορία είναι αυτή που εκπληρώνει τον στόχο. Αυτό σημαίνει ότι μια πληροφορία όταν συναντά τις απαιτήσεις του χρήστη και του παραγωγού, θεωρείται ποιοτική. Στην αντίθετη περίπτωση, όταν μια πληροφορία δεν πετυχαίνει το επίπεδο ποιότητας που έχει θέσει, υποκειμενικά, εκ των προτέρων ο παραλήπτης της, θεωρείται, άδικα, λανθασμένη ή αποτυχημένη, ενώ στην πραγματικότητα μπορεί να πρόκειται για κάποιες απολύτως έγκυρες και άρτιες πληροφορίες.

Αμφιβόλου ποιότητας ή σκοπίμως απατηλή.

Στη σημερινή εποχή ο καθένας είναι ικανός να διαθέσει μια πληροφορία στο Διαδίκτυο, η οποία μπορεί να είναι σωστή, λάθος ή σκοπίμως λάθος. Η δυσκολία στην τελευταία περίπτωση έγκειται στην αναγνώριση και αποφυγή μιας τέτοιας πληροφορίας, καθώς δεν υπάρχει μέθοδος επαλήθευσης των πληροφοριών που διατίθενται στο Διαδίκτυο. Ένα από τα πιο επίκαιρα παραδείγματα είναι τα παραποιημένα αποτελέσματα πειραμάτων που διεξήγαγε ο J. H. Schon των Bell Laboratories από το 1998 έως το 2001, τα οποία εξακολουθούν να είναι διαθέσιμα⁴¹ μέσω κάποιων βάσεων δεδομένων στο Διαδίκτυο, παρά το ότι ανακαλύφθηκε η απάτη που τα χαρακτήριζε.

⁴⁰ Οι πληροφορίες αυτού του κεφαλαίου από: Adams Stephen. (2003). Information quality, liability, and corrections. *Infotoday* [online], 27 (5). Διαθέσιμο στο: <http://www.infotoday.com/online/sep03/adams.shtml> [Ημερομηνία πρόσβασης 10/03/2006].

⁴¹ Διαθέσιμα online στο: http://www.lucent.com/news_events/researchreview.html

Προκατειλημμένη ή υποκειμενική .

Οι χρήστες του Διαδικτύου έχουν την τάση να πιστεύουν ότι οι πληροφορίες που δέχονται κατά τις αναζητήσεις τους είναι αντικειμενικές, χωρίς να αναλογιστούν το ποσοστό των πληροφοριών που αποτελούν προϊόντα προωθήσεως, διαφήμισης καθώς και προπαγάνδας και επομένως δεν μπορούν να είναι αντικειμενικές.

Ατελής.

Η πληροφορία, σε οποιοδήποτε μέσο και αν διατίθεται, έντυπο, ηλεκτρονικό, ή με τη μορφή λόγου, είναι δυνατό να καταστεί παραπλανητική αν αποτύχει κατά την μετάδοση της και δεν καταφέρει να αποκαλύψει στον αποδέκτη της εκείνο που εξ αρχής σκόπευε να προσφέρει.

Ανεπίκαιρη.

Σε πολλές περιπτώσεις η μέθοδος αναζήτησης μιας πληροφορίας είναι σωστή, η πηγή πληροφοριών είναι έγκυρη, τα αποτελέσματα αυθεντικά και τεχνικά αναλλοίωτα, αλλά η απάντηση που παίρνει ο χρήστης είναι ανεπίκαιρη. Είναι, πολλές φορές ζωτικής σημασίας, να γνωρίζει κανείς τη συχνότητα ενημέρωσης μιας βάσης δεδομένων, καθώς μπορούν να ανακληθούν και να χρησιμοποιηθούν παλαιά στοιχεία σαν να ήταν τα πιο πρόσφατα.

Αποτυχία εκμάθησης/ αντίληψης.

Η τελευταία αυτή κατηγορία δεν αναφέρεται τόσο στην πληροφορία όσο στον αποδέκτη της και στην ικανότητα του να μαθαίνει από τις εμπειρίες του. Υπάρχουν πάρα πολλά παραδείγματα χρηστών που επαναλαμβάνουν τα ίδια λάθη, ως αποτέλεσμα της αδυναμίας τους να ανακτούν και να χρησιμοποιούν ικανά εργαλεία έρευνας. Πολλοί χρήστες πιστεύουν ότι η πιο επίκαιρη πληροφορία είναι και η πιο σωστή, αναιρώντας ό,τι ίσχυε προηγουμένως για το ίδιο θέμα που επεξεργάζονται.

Η διαδικασία διάθεσης και διανομής.

Ο μεγάλος κίνδυνος εντοπίζεται για άλλη μια φορά στο Διαδίκτυο, όπου ο καθένας μπορεί να διαθέσει μια καινούργια πληροφορία, αμφιβόλου ποιότητας, η οποία μπορεί να αναπαραχθεί με απίστευτη ταχύτητα και ευκολία, ως η πιο έγκυρη.

Όπως αντιλαμβάνεται κανείς από τα παραπάνω, είναι πολύ εύκολη η παραπλάνηση ενός χρήστη ή ενός καταναλωτή καθώς δέχεται πληροφορίες. Δεν είναι πάντα ευθύνη ενός επιστήμονα της πληροφόρησης, ενός δημοσιογράφου ή ενός συγγραφέα, η λανθασμένη πληροφόρηση που δέχεται κάποιος. Εν μέρει η ευθύνη ανήκει και στον ίδιο τον αποδέκτη της πληροφορίας, καθώς σε πολλές περιπτώσεις προτιμά να στηριχθεί στα στοιχεία που προσφέρει ο απρόσωπος Παγκόσμιος Ιστός. Και μπορεί να είναι, σε πολλές περιπτώσεις, πλημμελής η παροχή υπηρεσιών από τους μηχανισμούς και τα εργαλεία του web, αλλά η προσωπική επαφή είναι εκείνη που δημιουργεί το αίσθημα και την ιδιότητα της ευθύνης ανάμεσα στους ανθρώπους. Το Διαδίκτυο, δυστυχώς, δεν διαθέτει μηχανισμούς ελέγχου των πληροφοριών που διαθέτει. Οι πολίτες, ωστόσο έχουν το δικαίωμα της επιλογής της πηγής πληροφόρησής τους. Όπως θα δούμε στη συνέχεια της εργασίας αυτής, δεν είναι λίγες οι ανθρώπινες ζωές που θα μπορούσαν να είχαν σωθεί αν οι χρήστες δεν εμπιστευόνταν το Διαδίκτυο για την πληροφόρησή τους, αλλά έναν έμπειρο επιστήμονα πληροφόρησης.

4.4 Η πρόκληση ‘βλάβης’

Στο χώρο της πληροφορίας, είναι δύο τα πιθανότερα αίτια που μπορούν να προκαλέσουν ζημία ή βλάβη στον χρήστη. Η πρώτη περίπτωση αφορά σε λανθασμένες πληροφορίες και η δεύτερη σε αδυναμία κατανόησης των πληροφοριών. Ως βλάβη θεωρείται η πρόκληση ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων και η δημιουργία παρενεργειών, είτε ψυχολογικών, είτε σωματικών, που επήλθαν έπειτα από τη χρήση υλικών, φαρμακευτικής αγωγής ή και ύστερα από πληροφόρηση που προήλθε από αναξιόπιστες πηγές⁴². Και στις δύο περιπτώσεις η βλάβη που υφίσταται ο αποδέκτης μπορεί να είναι:

α) Φυσική βλάβη: αναφέρεται σε παθήσεις του σώματος, κυρίως λόγω ασθενειών που αντιμετωπίζονται με λάθος θεραπείες, ή λόγω παρερμηνείας οδηγιών χρήσης αντικειμένων, που προκαλούν ανεπιθύμητα αποτελέσματα ή παρενέργειες.

β) Συναισθηματική βλάβη: είναι δυνατό να προκληθεί από άγχος ή και από στενάχωρη διάθεση. Μια λανθασμένη ιατρική διάγνωση ή μια εικόνα ακατάλληλη για την ηλικία του αποδέκτη είναι ικανή να προκαλέσει συναισθηματικές βλάβες⁴³.

⁴² Crocco, Antony G., Villasis-Keever, Miguel, Jadad, Alejandro R. (2002). Analysis of cases of harm with use of health information on the Διαδίκτυο. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://jama.ama-assn.org/cgi/content/full/287/21/2869> [Ημερομηνία πρόσβασης 10/03/2006].

⁴³ Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η έκθεση ανηλικών σε πορνογραφικό υλικό, κάτι που θα αναπτυχθεί στη συνέχεια της εργασίας.

γ) Οικονομική ζημία ή βλάβη: αναφέρεται σε αδικαιολόγητα ή περιττά έξοδα στα οποία προβαίνει ο χρήστης, εξαιτίας παραπληροφόρησης.

5 Αστική ευθύνη: η έννοια

Η ευθύνη ως γενικότερη έννοια, δεν υπάγεται μόνο στην νομική επιστήμη, αλλά ενυπάρχει και ως έννοια της ηθικής και της φιλοσοφίας. Πρόκειται ουσιαστικά για την ανάληψη από ένα πρόσωπο των συνεπειών μιας πράξης δικής του, ή κατ' εξαίρεση, άλλων. Η ευθύνη προϋποθέτει υποχρέωση ηθική, κοινωνική ή νομική, αλλά διαφαίνεται όταν ο υπόχρεος δεν έχει τηρήσει το χρέος του. Στην περίπτωση αυτή, οι συνέπειες της παράλειψης του χρέους συνιστούν τις κυρώσεις. Οι κυρώσεις μπορεί να είναι ηθική ή κοινωνική αποδοκιμασία, ή νομικής φύσεως⁴⁴.

Στο χώρο του δικαίου η ευθύνη σε συνδυασμό με τις κυρώσεις, διακρίνεται σε τρία είδη:

- I. Ποινική Ευθύνη (η ποινή που δίδεται στο δράστη αξιόποινης πράξης).
- II. Αστική Ευθύνη (ευθύνη με σκοπό την αποζημίωση, λόγω αδιοπραξίας).
- III. Πειθαρχική Ευθύνη (οδηγεί σε πειθαρχική ποινή).

5.1 Αστικό αδίκημα

Ως αστικό αδίκημα ορίζεται η παράνομη και υπαίτια πράξη, η οποία σε συνδυασμό με την προσκληθείσα ζημία και τον αιτιώδη σύνδεσμο, δημιουργεί την ενοχή του δράστη προς αποζημίωση.

Το αστικό αδίκημα προβλέπεται από το άρθρο 914 του Αστικού Κώδικα⁴⁵, ο οποίος καθιερώνει την υποκειμενική ευθύνη του δράστη και την ευθύνη του προς αποζημίωση λόγω υπαιτιότητας. Ενώ το αστικό αδίκημα διαπραγματεύεται το ζήτημα της αποζημίωσης από μέρους του δράστη, το ποινικό αδίκημα διαπραγματεύεται την ποινή του. Ακολουθώντας, η αστική ευθύνη έχει ως στόχο την ικανοποίηση ιδιωτικών συμφερόντων, ενώ η ποινική ευθύνη αποβλέπει στην ικανοποίηση του δημοσίου συμφέροντος. Για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να συγχέεται η αστική, με την ποινική 'φύση' του δικαίου.

Αστική ευθύνη έχει κάθε παραγωγός που διαθέτει τα προϊόντα του στο κοινό και από το 1985, υποχρεούται να επανορθώσει τις ζημιές που προκλήθηκαν στην υγεία, την περιουσία και την ασφάλεια των πολιτών, εξαιτίας ελαττωματικού προϊόντος που

⁴⁴ Σταθόπουλος, Μιχάλης. (2004). Γενικό Ενοχικό Δίκαιο. Αθήνα: Α. Σάκουλα.

⁴⁵ Αστικός Κώδικας: Γενικό Ενοχικό Δίκαιο. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://www.fa3.gr/nomothesia_2nomoth_gen/19-Astikos-Kodikas-enoxiko-dikaio.htm

έθεσε ο ίδιος στη διάθεση των πολιτών. Αυτός ο κανονισμός είναι ουσιαστικά το περιεχόμενο της οδηγίας 85/374/ΕΟΚ⁴⁶.

5.2 Οι επιστήμονες της πληροφόρησης και η αστική ευθύνη

Η αστική ευθύνη αφορά τον παραγωγό κάθε είδους προϊόντος. Προϊόν νοείται κάθε τι που μπορεί να παραχθεί και να αποτελέσει αντικείμενο συναλλαγής. Με αυτήν την έννοια προϊόν αποτελεί και η πληροφορία, είτε αυτή διατίθεται μεμονωμένα, από τις υπηρεσίες πληροφόρησης, είτε σε οργανωμένη μορφή, μέσω ενός συγγράμματος. Υπόλογοι και υπεύθυνοι για τις πληροφορίες, είναι οι ίδιοι άνθρωποι και οργανισμοί που τις παρέχουν.

Συνεπώς, οι συγγραφείς, οι εκδότες, οι βιβλιοθηκονόμοι, οι δημοσιογράφοι και οι επαγγελματίες, εν γένει, που προσφέρουν πληροφόρηση, χαρακτηρίζονται από την αστική ευθύνη και υποχρεούνται, βάση του Αστικού Κώδικα να επανορθώσουν τυχόν ζημιές που έχουν προκληθεί στους χρήστες των υπηρεσιών τους, εξαιτίας λανθασμένης πληροφόρησης, ή εξαιτίας έκθεσης σε επιβλαβείς πληροφορίες.

Ένα προϊόν, ακόμα κι αν χαρακτηρίζεται από τελειότητα στο σχεδιασμό και στην κατασκευή, είναι δυνατό να θεωρηθεί ελαττωματικό αν δε συνοδεύεται από προειδοποιήσεις για τα επικίνδυνα χαρακτηριστικά του. Πολλοί θεωρούν ότι οι κατασκευαστές χρειάζεται να παρέχουν προειδοποιήσεις μόνο για τις περιπτώσεις εκείνες, που τα προϊόντα δεν παρουσιάζουν εμφανείς κινδύνους. Στην πραγματικότητα, οι κατασκευαστές είναι υποχρεωμένοι να παρέχουν προειδοποιήσεις ακόμα και για τα προϊόντα που είναι εμφανώς επικίνδυνα στη χρήση τους, ακόμα κι αν οι κίνδυνοι είναι γνωστοί σε όλους τους χρήστες⁴⁷.

Η ευθύνη για τα προϊόντα είναι οι νόμοι εκείνοι που καθιστούν τους κατασκευαστές υπεύθυνους για το σχεδιασμό και διάθεση ελαττωματικών προϊόντων⁴⁸.

Η ευθύνη για τα προϊόντα αφορά τον κατασκευαστή, τον έμπορο χονδρικής και τον έμπορο λιανικής πώλησης, όλη, δηλαδή, την αλυσίδα παραγωγής και διάθεσης του προϊόντος. Οι αγωγές για προϊόντα που προκάλεσαν βλάβη αφορούν τον πελάτη-καταναλωτή που τα αγόρασε ή στον οποίο δόθηκαν ή δανείστηκαν⁴⁹.

Ενώ τα προϊόντα γενικά θεωρούνται χειροπιαστά αντικείμενα, η ευθύνη για τα προϊόντα καλύπτει και τα μη χειροπιαστά (όπως το υγραέριο), τα φυσικά (όπως τα κατοικίδια), τα μεσιτικής φύσεως (όπως ένα σπίτι) και τα γραπτά (όπως οι αεροναυτικοί χάρτες). Οι κατηγορίες για την ευθύνη που βαραίνει τα προϊόντα, μπορούν να βασιστούν στην αμέλεια (negligence), την «αντικειμενική ευθύνη» (strict liability) και την αθέτηση εγγύησης και καλής λειτουργίας.

⁴⁶ Ευρωπαϊκή οδηγία 85/374/ΕΟΚ. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:319810374:el:html>

⁴⁷ “Failure to warn”. *Legal Database* [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.legal-datababase.com/failure-to-warn.htm> [Ημερομηνία πρόσβασης 20/05/2011]

⁴⁸ Sicov and Love, P. A. (1999). *The laws that hold manufacturers accountable for the design and distribution of unsafe products* [Διαδίκτυο] Findlaw for Corporate Counsel. Διαθέσιμο στο: <http://library.findlaw.com/1999/Oct/1/131566.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 03/10/2005].

⁴⁹ “Product Liability Law: an overview” [Διαδίκτυο]. *Legal Information Institute*. Διαθέσιμο στο: http://www.law.cornell.edu/topics/products_liability.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 20/05/2011].

Στις δίκες που αφορούν στις περιπτώσεις ευθύνης, ο ενάγοντας θα πρέπει να αποδείξει την ελαττωματικότητα του προϊόντος. Υπάρχουν τρεις τύποι ελαττωμάτων στα προϊόντων, που ορίζουν και την ευθύνη των κατασκευαστών και των προμηθευτών:

1. Ελαττώματα στο σχεδιασμό: αυτά κληρονομούνται σε όλη τη σειρά της παραγωγής των προϊόντων, και προϋπάρχουν της κατασκευής τους.
2. Ελαττώματα κατά την κατασκευή: συμβαίνει μόνο σε μερικά προϊόντα από την αλυσίδα κατασκευής.
3. Ελαττώματα κατά την προώθηση τους: πρόκειται για ακατάλληλες ή ελλιπείς οδηγίες για τη χρήση τους, ή για την παράλειψη προειδοποίησης των πελατών για τις επικείμενες παρενέργειες που είναι δυνατό να προκύψουν από τη χρήση τους.

Τα αυστηρά λάθη στην ευθύνη δεν αφορούν στο κατά πόσο ο πελάτης επέδειξε προσοχή κατά τη χρήση του προϊόντος. Επομένως, ο εναγόμενος είναι υπεύθυνος και υπόλογος για το προϊόν του, από τη στιγμή που αυτό αποδεικνύεται ελαττωματικό, προκαλώντας βλάβη ή ζημία στον εκάστοτε χρήστη. Επίσης, δε λαμβάνεται υπόψη το αν ο κατασκευαστής επέδειξε ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή κατά την κατασκευή των προϊόντων που κρίθηκαν ελαττωματικά.

Υπάρχει ωστόσο και η περίπτωση που ο κατασκευαστής μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη ενός προϊόντος που κατασκεύασε, καθώς και από την κατηγορία για αμέλεια έναντι του καταναλωτή εάν συντρέχουν οι εξής λόγοι⁵⁰:

- I. Αν το προϊόν αλλοιώθηκε ουσιαστικά, αφού έφυγε από τον έλεγχο του παραγωγού.
- II. Αν οι αλλοιώσεις που επήλθαν στο προϊόν δεν ήταν δυνατό να προβλεφθούν από τον κατασκευαστή.
- III. Αν οι αλλοιώσεις- μετατροπές που προκλήθηκαν στο προϊόν δεν ήταν η καθαρή αιτία της πρόκλησης βλάβης στο χρήστη.

Ο πωλητής ενός προϊόντος δεν είναι υπεύθυνος για ένα ασφαλές προϊόν που δέχτηκε αλλαγές μετά την απομάκρυνση του από τον κατασκευαστή.

5.3 Απαλλακτικές ρήτρες – η ελληνική νομοθεσία

Στην Ελλάδα το ζήτημα της ευθύνης του παραγωγού- κατασκευαστή πραγματεύεται ο Νόμος 2251/1994⁵¹ (ΦΕΚ 191 Α΄/16 Νοεμβρίου 1994) περί προστασίας των

⁵⁰ “Defenses to Product Liability Suits” [Διαδίκτυο]. *Legal Database*. Διαθέσιμο στο: <http://www.legal-database.com/products-liability-defense.htm> [Ημερομηνία πρόσβασης 23/05/2011].

⁵¹ Οι πληροφορίες για τον νόμο από: «ΝΟΜΟΣ 2251/1994 (ΦΕΚ 191 Α΄/16 Νοεμβρίου 1994) Προστασία των καταναλωτών, όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις του Ν. 2496/1997 (ΦΕΚ 87 Α΄) του

καταναλωτών. Ο νόμος στα 15 άρθρα του, περιγράφει τις περιπτώσεις στις οποίες ο παραγωγός ενός προϊόντος ευθύνεται αποκλειστικά για το προϊόν που διέθεσε στην αγορά, όπως και τις εξαιρέσεις εκείνες που τον απαλλάσσουν από την ευθύνη έναντι των καταναλωτών. Η νομοθεσία στην Ελλάδα δε διαφέρει ιδιαίτερα από ότι ισχύει και στο εξωτερικό και από όσα αναλύθηκαν προηγουμένως περί ευθύνης του παραγωγού. Εκείνο το οποίο είναι ιδιαίτερος σημαντικό, όπως αντιλαμβάνεται κανείς, είναι το πώς μπορεί ένας παραγωγός να περιορίσει την ευθύνη του έναντι του καταναλωτή, εφόσον είναι τόσο δύσκολο σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία να απαλλαχθεί από αυτή.

Η ευθύνη, λοιπόν, του παραγωγού είναι δυνατό να περιοριστεί μέσω των απαλλακτικών ρητρών. Οι απαλλακτικές ρήτρες, είναι ουσιαστικά, δηλώσεις του κατασκευαστή που προειδοποιούν τον καταναλωτή για τυχόν κινδύνους που μπορεί να χαρακτηρίζουν το προϊόν και προσδιορίζουν την έκταση της ευθύνης του, ορίζοντας και ένα ανώτατο ποσό αποζημίωσης σε περίπτωση βλάβης. Επίσης, στόχο έχουν να απαλλάξουν την εταιρία από την ευθύνη σε περίπτωση πταίσματος. Για να είναι νόμιμες οι απαλλακτικές ρήτρες, οι επιχειρήσεις χρειάζεται να τις διατυπώνουν ορθά και με απόλυτη σαφήνεια, να μην περιέχουν αυστηρούς όρους προς τους καταναλωτές και να μη γίνεται προσπάθεια αποποίησης της ευθύνης από μέρους της εταιρίας.

Επίσης, οι απαλλακτικές ρήτρες χρειάζεται να βρίσκονται σε ευδιάκριτο σημείο, ευανάγνωστες και στη γλώσσα της συναλλαγής. Ο καταναλωτής μπορεί να μη διαβάσει τη δήλωση, αλλά η εταιρία είναι υποχρεωμένη να παρέχει σε αυτόν τη δυνατότητα να τη δει και να λάβει πληροφορίες για την εταιρία και τα προϊόντα της, πριν προβεί σε οποιαδήποτε συναλλαγή. Οι απαλλακτικές ρήτρες δεν πρέπει να αντιτίθενται στην καλή πίστη και χρειάζεται να περιγράφουν τον πιθανό κίνδυνο ή να δίνουν μια κατατοπιστική εικόνα για την εταιρία και τα προϊόντα της. Έτσι, αν έχουμε το παράδειγμα μιας εταιρίας που διαφημίζει τα προϊόντα της στο Διαδίκτυο, πρέπει οι απαλλακτικές ρήτρες να βρίσκονται στο σημείο εκείνο που παρέχονται οι συνδέσεις (links) με τα προϊόντα⁵².

Ο ίδιος νόμος 2251/1994 ορίζει στο άρθρο 6 παρ.12: « Κάθε συμφωνία περιορισμού ή απαλλαγής του παραγωγού από την ευθύνη είναι άκυρη», ενώ στο άρθρο 8 παρ.6 ορίζει: «Οι διατάξεις για συνυπευθυνότητα, τη μείωση ή την άρση της ευθύνης και την απαγόρευση των απαλλακτικών ρητρών των παραγράφων 10, 11 και 12 του άρθρου 6, εφαρμόζονται αναλογικά και στην ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες».

Σε κάθε περίπτωση, έτσι προστατεύονται τα δικαιώματα του καταναλωτή, καθώς η νομοθεσία ορίζει μια ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών σε κάθε είδους συναλλαγή. Άλλωστε, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 παρ.6, απαγορεύονται και κρίνονται άκυροι οι γενικοί όροι συναλλαγών όταν λειτουργούν εις βάρος του καταναλωτή.

N. 2741/1999 (ΦΕΚ Α-199), της κοινής υπουργικής απόφασης αριθ. Ζ1-496/7-12-2000 (ΦΕΚ 1545 Β'/18-12-2000), του Ν. 3043/2002 (ΦΕΚ 192 Α'/ 21-8-2002), της κοινής υπουργικής απόφασης αριθ. Ζ1-659/14-10-2002 (ΦΕΚ 1373 Β'/25-10-2002) και του Π.Δ. 301/2002 (ΦΕΚ Α'/267/4-11-2002)». [Διαδίκτυο]. *Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών*. Διαθέσιμο από:

www.acci.gr/ecommm/legal/pdf/2251final.pdf

⁵² Ζούλοβιτς, Μίνα. (2003). Θεσμικό πλαίσιο και Ηλεκτρονικό Επιχειρείν στην Ελλάδα-

Αλληλεπίδραση και προοπτικές. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο:

<http://mobinet.gr/index.php?op=modload&modname=downloads&pageid=1087> [Ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2011].

Ο παραγωγός, μέσω της απαλλακτικής ρήτρας, ουσιαστικά δεν απαλλάσσεται της ευθύνης του. Εκφράζοντας ωστόσο, λογικές προειδοποιήσεις για το προϊόν που διαθέτει, δεν επιδεικνύει αμέλεια έναντι του καταναλωτή, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό περισσότερη νομική προστασία για τον ίδιο.

Παράδειγμα απαλλακτικής ρήτρας με προϊόν την πληροφορία (βλ. Παράρτημα 2) δίνεται στο δικτυακό τόπο της Wikipedia⁵³, όπου δηλώνεται ότι *‘σε καμία περίπτωση δεν ευθύνεται κανένας από τους συγγραφείς, διαχειριστές, χορηγούς για την παρουσία ανακριβούς ή δυσφημιστικής πληροφορίας, αλλά ούτε και για τον τρόπο χρήσης των πληροφοριών ή των συνδέσεων που παρέχονται από τον δικτυακό της τόπο’*.

Στον ίδιο δικτυακό τόπο δίνονται παραδείγματα και άλλων απαλλακτικών ρητρών, μεταξύ των οποίων και της εγκυκλοπαίδειας Britannica⁵⁴, στη ρήτρα της οποίας δηλώνεται μεταξύ άλλων, ότι δεν φέρει ευθύνη για οποιεσδήποτε βλάβες προκύψουν από τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες της, ακόμα και στην περίπτωση που η Britannica έχει προειδοποιηθεί για σχετικούς κινδύνους στη λειτουργία τους.

5.4 Αμέλεια και ευθύνη (negligence & liability)

Η αμέλεια και η ευθύνη είναι δύο έννοιες συμπληρωματικές και αλληλένδετες. Σε γενικές γραμμές, αμέλεια αποτελεί η αποτυχία να επιδείξει κάποιος τη δέουσα φροντίδα, είτε μέσω μιας πράξης, είτε μέσω μιας σημαντικής παράλειψης. Επομένως, η αμέλεια παρατηρείται όταν κάποιος δεν επιδεικνύει την φροντίδα και προσοχή που θα επεδείκνυε ένας λογικά, προσεκτικός άνθρωπος, κάτω από τις ίδιες περιστάσεις. Μια δεύτερη περίπτωση αμέλειας παρουσιάζεται όταν κάποιος λειτουργεί απερίσκεπτα, όπως δεν θα λειτουργούσε ένας λογικός άνθρωπος σε όμοια περίσταση.

Υπάρχουν διάφορα είδη αμέλειας, που διαφοροποιούνται κυρίως, ανάλογα με το βαθμό που την επιδεικνύει κανείς. Έτσι, λοιπόν, υπάρχει η ‘άμεση αιτία’ (proximate cause), η ‘ασυγχώρητη αμέλεια’ (gross negligence), η ‘σχετική αμέλεια’ (comparative negligence), η ‘συμβάλλουσα αμέλεια’ (contributory negligence) και η ευθύνη για άλλους (vicarious liability)⁵⁵.

Στην άμεση αιτία, ο ενάγων χρειάζεται να αποδείξει ότι ο τραυματισμός του επήλθε ως ένα φυσικό και αναμενόμενο αποτέλεσμα της αμέλειας που επέδειξε ο κατηγορούμενος. Χρειάζεται δηλαδή να αποδείξει και την αμέλεια και την άμεση αιτία.

Στην ασυγχώρητη αμέλεια, είναι προφανής η αποτυχία να ενεργήσει κανείς κατάλληλα και η έλλειψη ενδιαφέροντος από πλευράς του για το αν θα συμβεί κάποιο ατύχημα. Στην περίπτωση των παιδιών, ωστόσο, υπάρχουν διαφορετικά μέτρα υπολογισμού του βαθμού αμέλειας που μπορεί να επιδείξουν. Η αμέλεια ενός παιδιού, στην περίπτωση αυτή υπολογίζεται σε σχέση με την φροντίδα και την

⁵³ http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:General_disclaimer

⁵⁴ <http://corporate.britannica.com/termsfuse.html>

⁵⁵ Larson, Aaron. (2003). *Negligence and tort law*. [Διαδίκτυο]. Expert Law. Διαθέσιμο στο: http://www.expertlaw.com/library/personal_injury/negligence.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16/03/2006].

προσοχή που θα επεδείκνυε ένα άλλο παιδί στην ίδια περίπτωση, ενώ τα παιδιά κάτω των επτά ετών δεν βαρύνονται με αμέλεια. Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί ότι τα δικαστήρια, λαμβάνοντας υπόψη τον αυθορμητισμό των παιδιών και την απερισκεψία που τα διακρίνει, βαρύνουν με ευθύνη τους ενήλικες στις περιπτώσεις τραυματισμού ενός παιδιού, ακόμα κι αν το ατύχημα συνέβη από απερισκεψία του παιδιού. Μάλιστα, το Αμερικανικό Σύνταγμα⁵⁶ στην παράγραφο 311.4 ορίζει υπεύθυνο για την ασφάλεια και την ευημερία του παιδιού κάθε άτομο με την ιδιότητα του γονέα, φύλακα, θετού γονέα ή εξουσιοδοτημένου προσωπικού ή εργαζομένου σε οποιοδήποτε δημόσιο ή ιδιωτικό οργανισμό⁵⁷.

Στη συγκριτική και στη συμβάλλουσα αμέλεια, οι βλάβες τις οποίες υπέστη ο ενάγων συνυπολογίζονται με την δική του ευθύνη για ότι προκάλεσε ο ίδιος στον εαυτό του. Τέλος, στην περίπτωση ευθύνης για λογαριασμό άλλων, ένας άνθρωπος είναι δυνατό να θεωρηθεί υπεύθυνος για την αμέλεια που επέδειξε ένας άλλος. Αυτό συμβαίνει στις εργασιακές σχέσεις, όπου ο εργοδότης είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του εργαζομένου, στο εργασιακό περιβάλλον και στα πλαίσια των ωρών εργασίας. Επίσης υπεύθυνοι για τις πράξεις αμέλειας των παιδιών, θεωρούνται οι γονείς τους. Στη συνέχεια παρουσιάζονται περιπτώσεις αμέλειας, στις οποίες γίνεται σαφέστερη η λογική απόδοσης ευθυνών από τα εκάστοτε δικαστήρια, βοηθώντας στο να την αντιληφθεί κανείς καλύτερα.

5.5 Η ευθύνη του βιβλιοθηκονόμου-case studies

Η ευθύνη για αμέλεια από μέρους ενός παραγωγού, συγγραφέα, δημιουργού ή και κατασκευαστή, δεν περιορίζεται στα στενά όρια που ορίζουν τα υλικά αγαθά. Ούτε η βλάβη είναι πάντοτε σωματική. Σε κάποιες περιπτώσεις οι πληροφορίες και τα πνευματικά αγαθά είναι δυνατό να προκαλέσουν ζημία, σωματικής ή και ψυχολογικής φύσεως, στους αποδέκτες τους και τότε υπεύθυνοι για αμέλεια χαρακτηρίζονται οι πληροφοριοδότες και οι πνευματικοί δημιουργοί ή οι εκδότες.

Στην περίπτωση του βιβλιοθηκονόμου, η ευθύνη του απέναντι στους ανήλικους χρήστες της βιβλιοθήκης, δεν περιορίζεται μόνο στον έλεγχο της έκθεσης των τελευταίων σε ακατάλληλο υλικό. Το ζήτημα της ευθύνης του απέναντι σε παιδιά που μένουν μόνα μετά το κλείσιμο της βιβλιοθήκης, έχει απασχολήσει πολλές φορές τα δικαστήρια στην Αμερική, μετά από περιστατικά έκθεσης ανηλίκων σε φυσικούς κινδύνους.

Υπάρχει η γενική αρχή ότι κανείς δεν είναι υποχρεωμένος να βοηθήσει τους άλλους. Ωστόσο, υπάρχει ο κανόνας που ορίζει ότι ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο αν επιχειρήσει να βοηθήσει κάποιον και δεν επιδειξεί τη δέουσα προσοχή στη διαχείριση της βοήθειας. Επίσης, μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο, αν αποτυγχάνοντας να βοηθήσει, αυξήσει τον κίνδυνο βλάβης του άλλου, ή αν καταστήσει τον άλλον εξαρτημένο από τη βοήθεια του και έτσι προκαλέσει βλάβη ή ζημία⁵⁸.

⁵⁶ California Penal Code Section 311.4. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο:

<http://law.onecle.com/california/penal/311.4.htm>

⁵⁷ Librarians as mandated reporters of child abuse/neglect. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://blog.librarylaw.com/librarylaw/2009/05/librarians-as-mandated-reporters-of-child-abuseneglect.html>

⁵⁸ Mary Minow, Thomas A. Lipinski. (2003). The library's legal answer book. ALA. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://books.google.gr>

Υπάρχει ωστόσο, ο κανόνας της «μη υποχρέωσης» (no duty), ο οποίος ορίζει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι, όπως όλοι, δεν είναι υποχρεωμένοι να βοηθήσουν. Κάποιος που δεν προκάλεσε κίνδυνο δεν είναι υπεύθυνος για την αποτυχία να αναλάβει δράση, ώστε να βοηθήσει ή να προστατέψει άλλους. Εκτός κι αν υπάρχει σχέση- δεσμός μεταξύ τους, το οποίο φέρνει την υποχρέωση για δράση (duty to act). Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω, οι βιβλιοθηκονόμοι δεν ευθύνονται, εκτός κι αν αναλάβουν να βοηθήσουν ένα παιδί.

Είναι χαρακτηριστική η υπόθεση του «Σχολικού Τροχονόμου» στην Αμερική, σχετικά με την ευθύνη των δημοσίων υπαλλήλων απέναντι σε ανηλίκους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πριν ξεκινήσει η βάρδια του τροχονόμου, ένα κοριτσάκι προσπαθούσε να διασχίσει το δρόμο. Ο ίδιος δεν το βοήθησε, με αποτέλεσμα το σοβαρό τραυματισμό του παιδιού. Το δικαστήριο τον αθώωσε, γιατί το περιστατικό συνέβη πριν τη λήψη των καθηκόντων του και δεν υπήρχε συγγένεια ή σχέση μεταξύ τους, ώστε να φέρει ο ίδιος την υποχρέωση για δράση (duty to act).

Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις αμέλειας, που εμπλέκονται πολύ μικρά παιδιά, το δικαστήριο τα θεωρεί ευάλωτα και μπορεί να επιρρίψει ευθύνη στο δημόσιο υπάλληλο, κατά συνέπεια και στον βιβλιοθηκονόμο, αν κρίνει ότι υπήρχε 'ειδική σχέση'. Για παράδειγμα, 'ειδική σχέση' θεωρείται η περίπτωση κατά την οποία, ο βιβλιοθηκονόμος είχε υποτιθέμενη επίβλεψη στο παιδί κατά τη διάρκεια των ωρών λειτουργίας της βιβλιοθήκης. Το δικαστήριο μπορεί να κρίνει ότι το καθήκον του βιβλιοθηκονόμου παρατείνεται μετά το κλείσιμο, όταν εν γνώσει του αφήνει ένα παιδί στα σκοτεινά. Παρόλα αυτά, το ποινικό δίκαιο ορίζει ότι υπεύθυνοι για την ασφάλεια των παιδιών είναι οι γονείς, ή όποιοι άλλοι έχουν αναλάβει την προστασία αυτών.

5.6 Σχέση επιβλαβούς πληροφορίας με τη συνταγματική ελευθερία της έκφρασης

Τα δικαστήρια στην Αμερική προστατεύουν πολύ καλά το δικαίωμα του συγγραφέα και του εκδότη να εκφράζονται ελεύθερα. Ο εκδότης δεν μπορεί για πρακτικούς λόγους, αλλά και για λόγους οικονομίας χρήματος και χρόνου, να δοκιμάζει προκαταβολικά τις πρακτικές που προτείνει κάθε βιβλίο, για να διαπιστώσει το κατά πόσο αυτές είναι ασφαλείς. Ούτε, παρομοίως, μπορεί να προσλάβει ειδικούς να ελέγχουν τα βιβλία και να υποθέτουν τους διαφορετικούς τρόπους που μπορεί να εκλάβει κάποιος, ανειδίκευτος στο αντικείμενο του βιβλίου, αναγνώστης τις οδηγίες που δίνονται. Το Κογκρέσο δεν θέσπισε κανέναν νόμο για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης του λόγου (προφορικού και γραπτού), και αυτό το διασφαλίζει το Σύνταγμα⁵⁹. Για το λόγο αυτό, ίσως δεν έχει νόημα να μηνύσει κανείς έναν συγγραφέα για το αν έγραψε κάτι που δεν ισχύει, κάτι δυσάρεστο ή μη δημοφιλές.

Αν ένα πρώτο πρόσωπο κάνει εν γνώσει του ψευδείς δηλώσεις σε ένα δεύτερο και αυτό προκαλέσει ζημία σε ένα τρίτο, τότε το τελευταίο πρόσωπο μπορεί να μηνύσει το πρώτο για ευθύνη (liability). Για δηλώσεις ψευδείς, αλλά όχι δυσφημιστικές, ο γενικός κανόνας για τους εκδότες είναι, ότι δεν είναι υποχρεωμένοι να ελέγξουν τις

⁵⁹General Assembly of the United Nations. (1998) Universal Declaration of Human Rights [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: www.un.org/overview/rights.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 28/01/2006].

δηλώσεις ενός συγγραφέα, που δεν είναι συνεργάτης και υπάλληλος του εκδοτικού οίκου, και επομένως ο εκδότης δεν κατηγορείται για ψεύδος.

Όσο αφορά στο κομμάτι της δυσφήμισης, είτε για προϊόντα, είτε για ανθρώπους, το Αμερικάνικο Σύνταγμα⁶⁰ (First Amendment) δεν προστατεύει τον ψευδή, δυσφημιστικό λόγο. Ο κατηγορος πρέπει σε κάθε περίπτωση να αποδείξει ότι η δυσφήμιση ήταν σκόπιμη και ψευδής. Σε άλλες χώρες, εκτός Αμερικής, η νομοθεσία για την δυσφήμιση είναι πιο αυστηρή για το άτομο που δυσφημεί, ακόμα κι αν το έκανε από καλή πίστη σε λάθος ειδήσεις, παρά από κακή πρόθεση.

Τί συνιστά, όμως, επιβλαβή πληροφορία; Εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι επιβλαβής θεωρείται η πληροφορία εκείνη που μπορεί να προκαλέσει ζημία σε ένα άτομο ή σε μια πληθυσμιακή ομάδα.

Συγκεκριμένα ζημιογόνες και επιβλαβείς θεωρούνται οι πληροφορίες, καταρχήν, όταν είναι λανθασμένες ή ελλιπείς. Όταν εκλείπει η ακρίβεια, μια από τις βασικές αρχές που διέπουν την πληροφορία, τότε οι συνέπειες για τον αποδέκτη της μπορεί να καταστούν ιδιαίτερος επιζήμιες. Σε μια δεύτερη περίπτωση, οι πληροφορίες είναι δυνατό να προξενήσουν βλάβη όταν, ενώ είναι απαγορευμένες για συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, συνεχίζουν να τους παραχωρούνται. Στη συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσεται η προβολή πορνογραφικού υλικού σε ανηλίκους.

Επιπλέον, στην Ελλάδα, σύμφωνα με την Υπουργική απόφαση (Αριθ. 83064/ΙΖ) που αφορά στο υλικό των βιβλιοθηκών⁶¹, ορίζεται ότι πρέπει με κάθε τρόπο να αποφεύγεται παντός είδους υλικό που έχει προφανή σκοπό το θρησκευτικό προσηλυτισμό, την πολιτική προπαγάνδα, την υποβολή μίσους, την προσβολή συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού και την εμπορική κερδοσκοπία.

Τέλος, στην Αμερική, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, δόθηκε μεγάλο βάρος στις πληροφορίες που αφορούσαν στην κατασκευή βομβών και στις τρομοκρατικές ενέργειες. Έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό που διαπραγματευόταν τα θέματα αυτά τέθηκε κάτω από το μικροσκόπιο της Αμερικανικής Κυβέρνησης και νέες τροποποιήσεις στους νόμους επέτρεπαν την στενή παρακολούθηση των επικοινωνιών, αλλά ακόμα και της αναγνωστικής κίνησης στις βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης.

Στην περίπτωση των σχολικών βιβλιοθηκών, σαφώς δεν επιτρέπεται να υπάρχουν βιβλία με επικίνδυνο υλικό, γιατί τότε μπορεί το σχολείο να μηνυθεί για αμέλεια και αστική ευθύνη. Καθώς όμως, δεν είναι δυνατό να υπάρχει απόλυτος έλεγχος για τα περιεχόμενα των βιβλίων (π.χ. για κατασκευή εκρηκτικών μηχανισμών) ο βιβλιοθηκονόμος δεν μπορεί να περιορίσει τις επιλογές των παιδιών στην ανάγνωση βιβλίων, δικαίωμα που έχουν αποκλειστικά οι γονείς. Αντίθετα, ο βιβλιοθηκονόμος φροντίζει να διατηρεί το συνταγματικό δικαίωμα του χρήστη στην ιδιωτικότητα. Ωστόσο, αν ο ίδιος παρατηρήσει περιέργη και επικίνδυνη συμπεριφορά σε ένα μαθητή- χρήστη της βιβλιοθήκης, αρχικά οφείλει να πλησιάσει το παιδί με εμπιστευτικότητα και στη συνέχεια αν δε λυθεί το πρόβλημα, το αναφέρει στο σχολικό σύμβουλο. Ο σύμβουλος, ο οποίος θεωρητικά διαθέτει ιδιαίτερες γνώσεις για το χειρισμό και την ψυχολογία ενός παιδιού επιβουλεύεται του θέματος, και σε

⁶⁰ First Amendment. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο:

<http://caselaw.lp.findlaw.com/data/constitution/amendment01/>

⁶¹ Εφημερίς της Ελληνικής Δημοκρατίας. 2003, 'Κανονισμός Λειτουργίας Δημοσίων Βιβλιοθηκών', τεύχος δεύτερο, 20 Αυγ., αρ. Φύλλου 1173, σ. 16147.

περίπτωση που κρίνει ότι το πρόβλημα παραμένει, ειδοποιεί με τη σειρά του τους γονείς ή και την αστυνομία.

Ο νόμος *Child Protection Act* ορίζει ότι είναι μέρος της δουλειάς των εκπαιδευτικών να επιβλέπουν τα παιδιά και τις ιστοσελίδες που εκείνα επισκέπτονται, χωρίς όμως να οδηγούνται οι ίδιοι σε βιαστικά συμπεράσματα και παρεμβάσεις.

Στην περίπτωση των δημοσίων βιβλιοθηκών ακολουθείται η ίδια τακτική. Δε δημοσιοποιείται ο κατάλογος βιβλίων που έχει αναγνώσει κάποιο παιδί. Ωστόσο, αν υπάρχουν υπόνοιες για κάτι επικίνδυνο, τότε ο βιβλιοθηκονόμος έρχεται σε επαφή, πρώτα με το παιδί και το περιβάλλον του, και στη συνέχεια με το σχολικό σύμβουλο. Εάν υπάρχει βέβαια, άμεσος κίνδυνος, περιορίζει το παιδί στη βιβλιοθήκη και επικοινωνεί με τους γονείς και τις αρχές⁶².

6 Η στάση των βιβλιοθηκών

Οι τεχνολογικές προκλήσεις και η έξαρση της τρομοκρατίας, δεν άφησαν ανεπηρέαστες τις βιβλιοθήκες, οι οποίες εφόσον διακινούν έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών, θεωρήθηκαν εξ αρχής πολύτιμα κέντρα έρευνας για τις αστυνομικές αρχές.

Τα βιβλία, τα περιοδικά, οι εφημερίδες και το Διαδίκτυο αποτελούν αντικείμενα και εργαλεία έρευνας για τους χρήστες των βιβλιοθηκών. Για τις αστυνομικές αρχές ωστόσο, αντικείμενο έρευνας αποτελούν και τα αρχεία που κρατούν οι βιβλιοθήκες, και τα οποία περιλαμβάνουν στοιχεία εγγραφών, δανεισμού και κίνησης της βιβλιοθήκης.

Οι βιβλιοθήκες δεν είναι υποχρεωμένες να διατηρούν αρχεία. Ωστόσο, αν διαθέτουν αρχεία, δεν έχουν δικαίωμα να τα καταστρέψουν ή να αρνηθούν στις αρχές την παράδοση τους, εφόσον τους ζητηθεί. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν νόμοι που χαρακτηρίζουν τους οργανισμούς που τηρούν αρχεία, καθώς και το ίδιο το αρχειακό υλικό. Για το λόγο αυτό, λοιπόν, οι βιβλιοθήκες χρειάζεται να έχουν μια συγκεκριμένη πολιτική για το είδος των αρχείων που θα διατηρούν, για τη διάρκεια ζωής των αρχείων, για την ύπαρξη αυτοματοποιημένου καταλόγου και το αν αυτός θα διατίθεται σε απευθείας σύνδεση με το Διαδίκτυο και τέλος για το αν θα δημιουργούν αντίγραφα ασφαλείας.

Οι βιβλιοθήκες στην Αμερική δεσμεύονται από τον Calif. Govt. Code (6267)⁶³ ως προς το να μην αποκαλύπτουν στοιχεία εγγραφής και δανεισμού των χρηστών, σε πρόσωπα άλλα από εκείνα που τα δημιουργούν και τα διαχειρίζονται πρωτίστως. Υπάρχουν βέβαια και εξαιρέσεις κατά τις οποίες οι βιβλιοθήκες οφείλουν ή επιτρέπεται να παραδώσουν τα αρχεία τους. Οι εξαιρέσεις αυτές συνοψίζονται σε τρεις περιπτώσεις. Η πρώτη από αυτές, αφορά στην αίτηση επεξεργασίας των

⁶² Minow, Mary. (2007). Privacy Dilemma: “What should a librarian do if she/he has an uneasy feeling when a teenager checks out a book on bombmaking, or downloads information on how to commit suicide?”. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://blog.librarylaw.com/librarylaw/2007/04/privacy_dilemma.html

⁶³ Minow Mary, Thomas A. Lipinski. (2003). The library’s legal answer book. ALA. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://books.google.gr> [Ημερομηνία πρόσβασης 16/11/2009].

αρχείων από το προσωπικό διαχείρισης του συστήματος της βιβλιοθήκης. Οι διαχειριστές δεν δημιουργούν, ούτε επεξεργάζονται στα πλαίσια της καθημερινής τους εργασίας τα αρχεία εγγραφών και δανεισμού των χρηστών, παρά μόνο όταν συντρέχουν λόγοι ελέγχου, διόρθωσης ή αναβάθμισης του συστήματος και της απόδοσης του.

Σε μια δεύτερη περίπτωση, επιτρέπεται η παράδοση των αρχείων της βιβλιοθήκης, έπειτα από τη συναίνεση των προσώπων, των οποίων τα στοιχεία περιλαμβάνονται στα αρχεία αυτά. Καταλαβαίνει, λοιπόν, κανείς ότι χωρίς την συναίνεση τους, η παράδοση των αρχείων που τους αφορά, αποτελεί παράνομη πράξη. Τέλος, η βιβλιοθήκη οφείλει να παραδώσει τα αρχεία της, ύστερα από δικαστική εντολή από αρμόδιο δικαστήριο.

Εκτός από τα αρχεία δανεισμού και εγγραφών, στις βιβλιοθήκες υπάρχουν και τα αρχεία του Διαδικτύου. Υπάρχουν στοιχεία, δηλαδή, που διατηρούνται στη cache-μνήμη του υπολογιστή και φανερώσουν τις τελευταίες ιστοσελίδες που επισκέφτηκε ένας χρήστης, αλλά και στοιχεία που περιλαμβάνουν τις διευθύνσεις που επισκέφτηκαν οι χρήστες ακόμα και τρεις εβδομάδες πριν. Τα αρχεία Διαδικτύου, λοιπόν, είναι ευνόητο ότι περιλαμβάνουν πάρα πολύ σημαντικές πληροφορίες για τα ενδιαφέροντα και τις κινήσεις ενός χρήστη, ακόμα και για τις διασυνδέσεις και τις επαφές του.

Οι νόμοι δεν είναι πολύ ξεκάθαρο αν προστατεύουν τα αρχεία του Διαδικτύου από την αποκάλυψη τους χωρίς δικαστική εντολή. Πολλές βιβλιοθήκες θεωρούν ότι η φύση των αρχείων αυτών είναι όμοια με τη φύση των αρχείων εγγραφών και δανεισμού των χρηστών, καθώς κι αυτά περιλαμβάνουν προσωπικά στοιχεία που μπορεί να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση του χρήστη. Επιπλέον, τα αρχεία Διαδικτύου συνδέουν σε πολλές περιπτώσεις, το όνομα ενός χρήστη με το περιεχόμενο των ιστοσελίδων που επισκέφτηκαν, κάτι που δε συμβαίνει με τα αρχεία εγγραφών.

7 Πορνογραφία και παιδιά: οι τρεις νόμοι

Από τη στιγμή της γένεσης του Παγκόσμιου Ιστού, ξεκίνησε και η ελεύθερη διακίνηση κάθε είδους πληροφοριών, οι οποίες σήμερα έφτασαν σε μεγέθη και νούμερα που το ανθρώπινο μυαλό δυσκολεύεται πλέον να συλλάβει.

Η ποιοτική, χρηστική και ενημερωτική αξία και φύση της πληροφορίας, είναι εκείνη που κατέστησε το Διαδίκτυο ένα χρήσιμο εργαλείο στον τομέα των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών πληροφόρησης. Ένας τεράστιος όγκος ‘ζωντανής’ πληροφορίας διακινείται καθημερινά μέσα στις δυναμικές ιστοσελίδες του Διαδικτύου, προσφέροντας αυτό στο οποίο υστερούσε το έντυπο υλικό, δηλαδή μια απίστευτη ταχύτητα στην ενημέρωση!

Εκείνο το οποίο ήταν από την αρχή δύσκολο να αντιμετωπιστεί, όσο αφορά στο Διαδίκτυο, ήταν ο έλεγχος του περιεχομένου των ιστοσελίδων, αλλά και ο έλεγχος της πρόσβασης των χρηστών σε ιστότοπους ‘απαγορευμένους’ για κάποιες ομάδες χρηστών. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η σχέση των ανηλίκων χρηστών με την πορνογραφία στο Διαδίκτυο. Από τη στιγμή που οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες πληροφόρησης ενέταξαν στον εξοπλισμό τους υπολογιστές και έθεσαν στη διάθεση των χρηστών τη δυνατότητα πρόσβασης στο Διαδίκτυο, ξεκίνησε ένας κύκλος προβλημάτων σχετικά με την ασφάλεια των ανηλίκων χρηστών.

Η έκθεση των παιδιών σε ιστοσελίδες ακατάλληλου περιεχομένου, που υποκινούσαν και παρουσίαζαν μεταξύ άλλων, μίσος, βιαιότητα και πορνογραφία, άνοιξε το κεφάλαιο της αστικής ευθύνης των βιβλιοθηκών έναντι των χρηστών τους. Οι πρώτες ανησυχίες από την πλευρά των γονέων εκδηλώθηκαν στην Αμερική, και έθεσαν τις βάσεις για τη δημιουργία νόμων που θα προστάτευαν τους ανήλικους χρήστες. Οι νόμοι αυτοί, οι οποίοι θα παρουσιαστούν στη συνέχεια, συνάντησαν τις ισχυρότατες αντιδράσεις της Αμερικάνικης Ένωσης Ατομικών Δικαιωμάτων⁶⁴ (American Civil Liberties Union) και της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκών⁶⁵ (American Libraries Association) και τελικά οι δύο από τους τρεις, απορρίφθηκαν από το Ανώτατο Δικαστήριο ως αντισυνταγματικοί⁶⁶.

7.1 Ο πρώτος νόμος

Ο πρώτος νόμος είναι ο *Communications Decency Act* του 1996⁶⁷. Ο νόμος όριζε ότι «η εν γνώσει του αποστολέα μετάδοση μέσω του Διαδικτύου αναξιοπρεπών ή αισχρών μηνυμάτων προς κάθε λήπτη κάτω των 18 ετών, συνιστά ποινικό αδίκημα (έως 2 έτη φυλάκιση και πρόστιμα μέχρι \$250.000)». Στόχος του νόμου ήταν να απαγορευτεί η αποστολή μηνυμάτων αναξιοπρεπούς και προσβλητικού περιεχομένου σε άτομα ηλικίας κάτω των 18 ετών. Ο αποστολέας των μηνυμάτων απαλλάσσονταν από κάθε ευθύνη αν είχε επιχειρήσει με «καλή πίστη» να πιστοποιήσει την ηλικία του χρήστη, μέσω της πιστωτικής του κάρτας ή μέσω ενός αριθμού 'ενηλικιότητας' που δινόταν μέσω του Διαδικτύου. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, ήταν και πάλι πολύ εύκολο για τον ανήλικο χρήστη να έχει πρόσβαση σε σελίδες με πορνογραφικό και γενικά ακατάλληλο περιεχόμενο. Για το λόγο αυτό ο νόμος χρησιμοποίησε τον όρο «καλή πίστη» για να καθορίσει την τυπική, έστω, προσπάθεια του αποστολέα να πιστοποιήσει την ηλικία του χρήστη.

Η εφαρμογή του νόμου, ωστόσο, σταμάτησε μέσα σε οκτώ ημέρες, εξαιτίας των ασφαλιστικών μέτρων που έθεσαν είκοσι φορείς, όπως επίσης και η Αμερικάνικη Ένωση Ατομικών Δικαιωμάτων (American Civil Liberties Union). Ο νόμος χαρακτηρίστηκε από τις οργανώσεις ως αντισυνταγματικός και υπήρξαν μάλιστα αντιδράσεις ακόμα και για την αοριστία της έκφρασης 'αναξιοπρεπών μηνυμάτων'. Τελικά, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε με ψήφους 7 προς 2 ότι ο νόμος ήταν αντισυνταγματικός καθώς ήταν αντίθετος προς την ελευθερία της έκφρασης και της γνώμης, καθώς και ασαφής. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκών ήταν υπέρ της απόφασης του Δικαστηρίου.

Η Αμερικανική Ένωση Ατομικών Δικαιωμάτων, αλλά και η Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών είναι δύο πολύ ισχυρές ενώσεις. Σε συνδυασμό, λοιπόν, με το Αμερικάνικο Σύνταγμα⁶⁸ που υποστηρίζει σθεναρά την ελευθερία της έκφρασης και

⁶⁴ American Civil Liberties Union. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.aclu.org>

⁶⁵ American Libraries Association: <http://ala.org>

⁶⁶ Οι πληροφορίες που αφορούν στους τρεις νόμους που ακολουθούν, αλλά και στις δικαστικές υποθέσεις που αναφέρονται πάρθηκαν από: Κανελλοπούλου- Μπότη, Μαρία. Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό . [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ionio.gr/libconf/pdfs/Boti.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 26/09/2005].

⁶⁷ Communications Decency Act. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/cda/cda-final.html>

⁶⁸ Constitution of the United States. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution.html>

της γνώμης, είναι εύκολο να συνάγει κανείς πόσο λίγες πιθανότητες είχε αυτός ο νόμος για να τεθεί σε εφαρμογή.

Η απόφαση του δικαστηρίου, βέβαια, δεν εφησύχασε τους γονείς, οι οποίοι ζήτησαν την τοποθέτηση φίλτρων στις βιβλιοθήκες, για τον έλεγχο της πρόσβασης των παιδιών τους σε ιστοσελίδες με πορνογραφικό περιεχόμενο. Είναι χαρακτηριστική η υπόθεση *Kathleen R. Vs Library of California*. Η Kathleen μήνυσε την βιβλιοθήκη για αστική ευθύνη όταν αντιλήφθηκε ότι το παιδί της παρακολουθούσε από το χώρο της βιβλιοθήκης πορνογραφία στο Διαδίκτυο. Το σκεπτικό είναι και πάλι το ίδιο. Το παιδί υπέστη ή θα μπορούσε να υποστεί βλάβη, από την αμέλεια του προσωπικού της βιβλιοθήκης να αποτρέψει την πρόσβαση του παιδιού σε σελίδες ακατάλληλου, για την ηλικία του, περιεχομένου. Η σημασία της βλάβης είναι παρόμοια με το ατύχημα που θα μπορούσε να πάθει κανείς από το υπερβολικά γυαλισμένο πάτωμα σε έναν οργανισμό. Στην περίπτωση αυτή ο οργανισμός βαρύνεται με αστική ευθύνη έναντι του παθόντα.

Οι αντιδράσεις των γονέων συνεχίζονταν για την κατάσταση στις βιβλιοθήκες, καθώς σε πολλές μάλιστα, οι χρήστες άφηναν φεύγοντας στις οθόνες των υπολογιστών σελίδες πορνογραφικού περιεχομένου. Στο Οχάιο, στη Βοστώνη, στη Φλόριντα, στην Καλιφόρνια επιβλήθηκαν από τους δήμους φίλτρα στις βιβλιοθήκες, προς αντιμετώπιση των αντιδράσεων, αλλά η κίνηση αυτή ήταν καθαρή πρωτοβουλία των δήμων και δεν υπήρχε κάποιος νόμος που να το επιβάλλει.

7.2 Ο δεύτερος νόμος

Η χρήση φίλτρων στις βιβλιοθήκες ήταν ο μόνος αποτελεσματικός τρόπος περιορισμού της πρόσβασης σε ιστοσελίδες ακατάλληλου περιεχομένου για ανηλίκους. Έτσι λοιπόν προτάθηκε ένας δεύτερος νόμος, ο *Child Internet Protection Act*⁶⁹, ο οποίος δεν επέβαλε στις βιβλιοθήκες τη χρήση φίλτρων, όριζε ωστόσο, ότι όσες δεν τα τοποθετούσαν δεν θα λάβαιναν από το κράτος σημαντικές επιχορηγήσεις. Ο νόμος αμέσως προσβλήθηκε, από την Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών και την Αμερικανική Ένωση Ατομικών Δικαιωμάτων, ως αντισυνταγματικός, εξαιτίας του ότι αντιτίθονταν στην ελευθερία της έκφρασης και του λόγου.

Συγκεκριμένα, μεταξύ των λόγων που πρόβαλαν για την αντισυνταγματικότητα του νόμου ήταν η δυσκολία στη λειτουργία των βιβλιοθηκών εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων, η προσβολή των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ενηλίκων, στην περίπτωση που θα ζητήσουν απενεργοποίηση των φίλτρων και τέλος, το γεγονός ότι οι εικόνες και πάλι δεν θα φιλτράρονταν, αλλά αντιθέτως, θα χανόταν και νόμιμο υλικό εξαιτίας των φίλτρων.

Όλα βέβαια είχαν τον αντίλογο τους από την κυβέρνηση, ως προς το ότι το δημόσιο χρήμα πρέπει να δαπανείται για το κοινό συμφέρον, οι βιβλιοθηκονόμοι δεν μπορούν να ελέγχουν μία-μία τις ιστοσελίδες που επεξεργάζεται ο κάθε ένας χρήστης και ότι το Διαδίκτυο διατίθεται στις βιβλιοθήκες για εκπαιδευτικούς σκοπούς και όχι για την προώθηση της πορνογραφίας. Επιπλέον, επεσήμαναν το δικαίωμα του ενήλικα να ζητήσει απενεργοποίηση των φίλτρων.

⁶⁹ Children's Internet Protection Act. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://fcc.gov/guides/childrens-internet-protection-act>

Το αποτέλεσμα ήταν οι δικαστές να κρίνουν τον νόμο συνταγματικό, με αναλογία έξι προς τρεις.

7.3 Ο τρίτος νόμος

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ πραγματοποίησε μια δεύτερη προσπάθεια να επιβάλει κάποια μέτρα στους παροχείς πορνογραφικού υλικού στο Διαδίκτυο, ώστε να μην επιτρέπεται η πρόσβαση σε ανηλίκους.

Η πρώτη προσπάθεια είχε γίνει με τον νόμο ‘*Communications Decency Act*’ το 1996, ο οποίος τότε είχε κριθεί για κάποιους λόγους αντισυνταγματικός. Η κυβέρνηση, λοιπόν αυτή τη φορά, κατασκεύασε έναν νέο νόμο, τον *Child Online Protection Act*⁷⁰, σύμφωνα με όσα είχε ζητήσει το Ανώτατο Δικαστήριο για τον πρώτο νόμο. Και αυτή η προσπάθεια απέτυχε. Το Ανώτατο Δικαστήριο μετά από πολλές αντιδράσεις των ίδιων ενώσεων, που είχαν αντιδράσει στο παρελθόν, τον έκρινε αντισυνταγματικό το 2004, παρόλο που πληρούσε τις προϋποθέσεις, για τις οποίες είχε κριθεί αντισυνταγματικός ο πρώτος νόμος.

Ο *Child Online Protection Act* αφορούσε μόνο την εμπορική πορνογραφία στο Διαδίκτυο. Στηριζόταν σε μια βασική αρχή της ηθικής, το να μην προξενεί κανείς βλάβη – *do no harm*-, και ζητούσε από τους κερδοσκόπους την οποιαδήποτε προσπάθεια πιστοποίησης της ηλικίας του χρήστη, ώστε να μην προκληθεί βλάβη σε ανηλίκους.

7.4 Η αντίδραση των βιβλιοθηκών στο θέμα ‘πορνογραφία και παιδιά’

Η παρακολούθηση πορνογραφικού υλικού στο Διαδίκτυο από ενήλικες και μη, είναι ένα συχνό φαινόμενο για τις δημόσιες βιβλιοθήκες της Αμερικής, όπως προέκυψε από έρευνα ενός βιβλιοθηκονόμου από το Όρεγκον.

Πάνω από δύο χιλιάδες καταγεγραμμένα περιστατικά που ήθελαν χρήστες να έχουν πρόσβαση σε πορνογραφικό υλικό από το χώρο των βιβλιοθηκών, παρουσιάστηκαν στην έρευνα του συγκεκριμένου βιβλιοθηκονόμου, David Burt⁷¹, η οποία διήρκεσε έξι μήνες. Είναι αξιοσημείωτο ότι ελάχιστες βιβλιοθήκες ανταποκρίθηκαν στην έρευνα του Burt και από τις απαντήσεις τους ο ερευνητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο αριθμός των χρηστών που χρησιμοποιούν τους υπολογιστές των βιβλιοθηκών

⁷⁰ Children’s Online Privacy Protection Act of 1998. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://ftc.gov/ogc/coppal.htm>

⁷¹ Trode, Tom. (2000). Διαδίκτυο Pornography use common in many libraries, report says: librarian-researcher claims American Library Association thwarted study. *Christianity Today Magazine* [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο από: <http://www.christianitytoday.com/ct/2000/112/23.0.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 09/03/2006].

για την πρόσβαση σε πορνογραφικό υλικό κυμαίνεται από 400.000 μέχρι 2 εκατομμύρια ετησίως.

Ο Burt εναπόθεσε την αιτία έλλειψης ανταπόκρισης των βιβλιοθηκών στην έρευνα του, στην Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών⁷². Η ALA ήταν εξ αρχής αντίθετη στην τοποθέτηση φίλτρων στους υπολογιστές των βιβλιοθηκών και όπως ήταν φυσικό δεν επιθυμούσε να διαρρεύσουν τα δυσάρεστα νέα της έκθεσης ανηλίκων σε ακατάλληλο υλικό. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα 170 περιστατικά που ανακάλυψε ο Burt και στα οποία υπήρχε έκθεση ανηλίκων σε επικίνδυνο υλικό, μόνο στα έξι είχε ειδοποιηθεί η αστυνομία. Όπως ισχυρίζεται ο ερευνητής η ALA έχει επιβάλει μια συγκεκριμένη γραμμή πολιτικής στις βιβλιοθήκες, απορρίπτοντας την πρόταση τοποθέτησης φίλτρων σε αυτές. Πολλά περιστατικά έχουν δει το φως της δημοσιότητας σχετικά με την έκθεση των ανηλίκων σε πορνογραφικό υλικό από το χώρο των βιβλιοθηκών και πολλοί είναι και οι γονείς που ζήτησαν ευθύνες από τις βιβλιοθήκες για την βλάβη που έχουν υποστεί τα παιδιά τους. Η απάντηση από μέρους των βιβλιοθηκών είναι και παραμένει πάντα η ίδια: « Οι βιβλιοθήκες δεν αστυνομεύουν τους χρήστες τους και δεν τους παρακολουθούν. Είναι ευθύνη των γονέων και μόνο να φροντίζουν και να προστατεύουν τα παιδιά τους».

Η ALA, από την άλλη υποστηρίζει ότι τα μόνα παράπονα που δέχεται και τα οποία αφορούν τις βιβλιοθήκες, είναι ότι δεν υπάρχουν αρκετοί υπολογιστές σε αυτές και όχι ότι η πορνογραφία αποτελεί μεγάλο πρόβλημα στο Διαδίκτυο. Σε κάθε περίπτωση συμβουλεύει τις βιβλιοθήκες να δημιουργήσουν με την βοήθεια δικηγόρου την δική τους πολιτική.

Το δίλημμα των βιβλιοθηκών, σχετικά με την τοποθέτηση φίλτρων στους υπολογιστές τους, είναι μεγάλο. Από τη μια μεριά προστατεύουν τα παιδιά, από την άλλη όμως στερούν στους ενήλικες το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία. Επιπλέον, βρίσκονται στο κέντρο μιας διαμάχης μεταξύ των γονέων που αποζητούν ασφάλεια για τα παιδιά τους και των οργανώσεων για τις ατομικές ελευθερίες, που υποστηρίζουν την ελευθερία της έκφρασης του λόγου και το ανθρώπινο δικαίωμα στη επιλογή.

Στις διάφορες πολιτείες της Αμερικής έχει υιοθετηθεί από την εκάστοτε δημόσια βιβλιοθήκη μια διαφορετική πολιτική πρόσβασης και διάθεσης του Διαδικτύου⁷³, ανάλογα με το κοινό της και τα όσα έχουν παρατηρηθεί. Έτσι, για παράδειγμα, στο Greenville, μετά από πολλές αντιδράσεις των γονέων πάνω στο θέμα της πορνογραφίας, ο πρόεδρος της επιτροπής βιβλιοθήκης, J. David Sudduth ενέκρινε προϋπολογισμό \$2.500 για τοποθέτηση φίλτρων.

Μια διαφορετική αντιμετώπιση υπήρξε στη βιβλιοθήκη του Dekalb στην Ατλάντα, όπου η βιβλιοθήκη ακολούθησε το πιο παραδοσιακό σύστημα της δημιουργίας αισθήματος ντροπής. Πιο συγκεκριμένα, όταν οι βιβλιοθηκονόμοι εντόπιζαν κάποιον χρήστη να παρακολουθεί πορνογραφικό υλικό σε ιστοσελίδες, τον πλησίαζαν και του υπενθύμιζαν τους ισχύοντες κανόνες.

Στην παραλία της Virginia, δεν θα μπορούσε να ακολουθηθεί η προαναφερθείσα τακτική για την αποφυγή έκθεσης ανηλίκων σε ακατάλληλο υλικό, κυρίως λόγω του μεγάλου αριθμού των χρηστών της και τη δυσανάλογη ύπαρξη προσωπικού. Για το

⁷² American Libraries Association: <http://www.ala.org>

⁷³ Οι περιπτώσεις που αναφέρονται στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται στη μελέτη του: Schwartz, John. (2002). The Librarian's web Dilemma. NYTimes article. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο από: <http://mail.asis.org/pipermail/sigtis-1/2002-June/000003.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 09/03/2006].

λόγο αυτό αποφάσισε να δημιουργήσει γυάλινα γραφεία με ενσωματωμένους υπολογιστές και ειδικά προστατευτικά που θα εξασφάλιζαν ιδιωτικότητα στους χρήστες και θα απέτρεπαν το ενδεχόμενο να μπορεί να παρακολουθεί ένα δεύτερο άτομο την οθόνη του υπολογιστή, χωρίς την γνώση του χρήστη.

Η καλύτερη λύση ίσως, δόθηκε από τη βιβλιοθήκη στο Fort Vancouver, όπου ειδικές κάρτες χρηστών επέτρεπαν την πρόσβαση στο Διαδίκτυο με την ενεργοποίηση ή μη, φίλτρων, ανάλογα με την ηλικία του χρήστη. Φυσικά το πρόβλημα της έκθεσης των ανηλίκων δεν είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί απόλυτα, ούτε και σε αυτή την περίπτωση, καθώς εξακολουθούν να υπάρχουν επιδειξίες που παρασέρνουν τα νεαρά άτομα στην έκθεση τους σε ακατάλληλο υλικό. Σε αυτό το σημείο, η μόνη λύση μπορεί να δοθεί από τους βιβλιοθηκονόμους, που εντοπίζοντας κάποιες ύποπτες κινήσεις στο χώρο της βιβλιοθήκης, οφείλουν να ειδοποιούν την αστυνομία, ή να διώχνουν τον εκάστοτε επιδειξία.

Ο Judith F. Krug, διευθυντής στο “Library Association’s Office for Intellectual Freedom”⁷⁴, πρότεινε στις βιβλιοθήκες να ρυθμίσουν τους υπολογιστές τους έτσι ώστε να επανέρχονται στην αρχική τους σελίδα, μετά από κάποια ώρα παραμονής χωρίς κίνηση σε κάποια άλλη ιστοσελίδα. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η πιθανότητα να εντοπίσει ένας ανήλικος ιστοσελίδα ακατάλληλου περιεχομένου, που από αμέλεια ή μη, αφέθηκε διαθέσιμη στην οθόνη ενός υπολογιστή.

Ο Freedman υπεύθυνος στην βιβλιοθήκη στο Westchester χρειάστηκε να αντιμετωπίσει μια μητέρα που ζήτησε ευθύνες από την βιβλιοθήκη εξαιτίας της πιθανής έκθεσης του παιδιού της σε πορνογραφικό υλικό. Η απάντηση του Freedman ήταν η εξής, όπως αναφέρει ο Schwartz John (βλ. υποσημείωση ν.52): «Αν έχετε καλωδιακή τηλεόραση τότε το παιδί σας εκτίθεται σε κάθε είδους πράγματα. Ο γονέας χρειάζεται να αναλάβει την ευθύνη για το τί κάνει το παιδί του στο σπίτι, ή στα σπίτια άλλων παιδιών, στη βιβλιοθήκη ή στο δρόμο».

Δυστυχώς, όμως οι γονείς δεν έχουν πλέον τον απαραίτητο χρόνο να ασχοληθούν με τα παιδιά τους και από την άλλη, οι βιβλιοθήκες δεν έχουν το απαραίτητο σε αριθμό προσωπικό, ώστε να φροντίζουν περισσότερο τα παιδιά.

7.5 Η νομοθεσία στην Ευρώπη και στην Ελλάδα

Το Διαδίκτυο σήμερα έχει εδραιωθεί ως μέσο επικοινωνίας σχεδόν σε κάθε νοικοκυριό. Έχουν αλλάξει πολλά στη χρήση του από τότε που ήταν μέσο επικοινωνίας μόνο των επιστημόνων. Το παράνομο και επιβλαβές περιεχόμενο και οι σχετικές συμπεριφορές στο Διαδίκτυο αποτελούν συνεχές μέλημα για το νομοθέτη, τον κλάδο και τους τελικούς χρήστες, ιδίως γονείς και διδάσκοντες. Η Αμερική και η Ευρώπη αγωνίζονται για τη δημιουργία μιας νομοθεσίας που θα εξασφαλίζει όσο γίνεται καλύτερα και περισσότερο τα δικαιώματα του παιδιού⁷⁵. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται από το 1996 στην πρωτοπορία του αγώνα κατά του παράνομου και

⁷⁴ Library Association’s Office for Intellectual Freedom. [Internet]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/aboutala/offices/oif/index.cfm>

⁷⁵ Βλ. Πίνακα 1 στο Παράρτημα.

επιβλαβούς περιεχομένου⁷⁶. Το άρθρο 152 παράγραφος 2, για την προστασία των καταναλωτών, θα αποτελέσει τη νομική βάση. Πρόκειται για τη νομική βάση που συμφωνήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για το αρχικό σχέδιο για ασφαλέστερη χρήση του Διαδικτύου το 1999 (Safer Internet 1999-2004), και για την παράταση αυτού του σχεδίου δράσης⁷⁷.

Το πρόγραμμα για ασφαλέστερη χρήση του Διαδικτύου 1999-2004 (Safer Internet 1999-2004), αποτελεί μείζον στοιχείο της δραστηριότητας της Επιτροπής στο πεδίο αυτό. Με το πρόγραμμα συγκροτείται ευρωπαϊκό δίκτυο ανοιχτών γραμμών επικοινωνίας, ενθαρρύνονται η αυτορρύθμιση και οι κώδικες δεοντολογίας, υποστηρίζεται η ανάπτυξη συστημάτων φιλτραρίσματος και διαβάθμισης, καθώς και η προσομοίωση δράσεων ευαισθητοποίησης.

Η χρηματοδότηση ωστόσο, των ανοιχτών γραμμών επικοινωνίας ('Hotlines'), πραγματοποιήθηκε με το πρόγραμμα για ασφαλέστερη χρήση του Ίντερνετ 2005-2008⁷⁸. Οι γραμμές ανοιχτής επικοινωνίας, στόχο έχουν την δυνατότητα καταγγελίας από μεριάς του κοινού και βασικά των παιδιών, ύποπτου ή επιβλαβούς περιεχομένου στο Διαδίκτυο. Στη συνέχεια, το κέντρο που λαμβάνει τις κλήσεις, ειδοποιεί τους αρμόδιους οργανισμούς και όργανα. Οι γραμμές αυτές διατηρούν την ανωνυμία του καλούντος, κάτι που διευκολύνει περισσότερο τον κόσμο στο να μετέχει στη διαδικασία καταγγελιών.

Το νέο πρόγραμμα Safer Internet 2005-2008, χρηματοδοτεί επιπλέον νέα τεχνολογικά μέτρα για τον περιορισμό του μη επιθυμητού ή επιβλαβούς περιεχομένου. Ανεπιθύμητο περιεχόμενο είναι περιεχόμενο που ορισμένοι χρήστες δεν επιθυμούν να λαμβάνουν. Επιβλαβές περιεχόμενο είναι επίσης το περιεχόμενο που οι ενήλικες, οι οποίοι έχουν την ευθύνη παιδιών (γονείς ή διδάσκοντες), θεωρούν επιβλαβές για τα παιδιά αυτά. Ενδέχεται επίσης να υπάρξουν νομικές διατάξεις για τον περιορισμό της διανομής επιβλαβούς περιεχομένου αποκλειστικά σε ενήλικες (λόγου χάρη νόμιμου πορνογραφικού υλικού). Στο πεδίο του παράνομου περιεχομένου και όσον αφορά τη ρύθμιση της διανομής επιβλαβούς περιεχομένου, η κύρια ευθύνη των παρόχων περιεχομένου παραμένει σε μεγάλο βαθμό θέμα εθνικής νομοθεσίας. Υπάρχει επίσης απόκλιση ως προς την ευαισθησία που παρατηρείται σε διάφορα κράτη μέλη αναφορικά με την δημόσια προβολή γυμνού και σεξουαλικών πράξεων καθώς και σχετικά με την έκθεση των παιδιών σε εικόνες γυμνού και βίας.

Το πρόγραμμα στοχεύει επίσης, στην συγκρότηση ενός αποτελεσματικού συστήματος αυτορρύθμισης για περιορισμό του επιβλαβούς ή του ανεπιθύμητου περιεχομένου στο Διαδίκτυο. Για να ενισχυθεί η αυτορρύθμιση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέτει στη διάθεση των Εθνικών Οργανισμών συρρύθμισης ή αυτορρύθμισης το 'Φόρουμ για Ασφαλέστερο Διαδίκτυο'⁷⁹. Στο Φόρουμ υπάρχει συμμετοχή εκπροσώπων του κλάδου, φορέων μέριμνας για τα παιδιά και υπεύθυνων για τη χάραξη πολιτικής, με σκοπό να αποτελέσει πλατφόρμα για ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ εθνικών φορέων από κοινού ρύθμισης ή αυτορρύθμισης. Τέλος, το πρόγραμμα προτείνει «δράσεις ευαισθητοποίησης», οι οποίες περιλαμβάνουν ένα μεγάλο φάσμα κατηγοριών

⁷⁶ Ανακοίνωση σχετικά με το παράνομο και βλαβερό περιεχόμενο στο Ίντερνετ, COM(96) 487, και Πράσινο Βιβλίο για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο πλαίσιο των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης, COM(96) 483.

⁷⁷ Απόφαση αριθ. 1151/2003/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16^{ης} Ιουνίου 2003, ΕΕ L 162 της 1.7.2003, σ.1

⁷⁸ Απόφαση αριθ. 854/2005/EK. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/124190b.htm

⁷⁹ Safer Internet Forum. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/informatio_society/activities/sip/events/forum/index_en.htm

παράνομου, ανεπιθύμητου και επιβλαβούς περιεχομένου (συμπεριλαμβανομένου π.χ. περιεχομένου που θεωρείται ακατάλληλο για παιδιά, ρατσιστικού και ξενοφοβικού περιεχομένου, ανεπικλήτων οχληρών μηνυμάτων - spam) και πραγματεύεται θέματα προστασίας καταναλωτών, προστασίας δεδομένων, ασφάλειας πληροφοριών και δικτύων (ιοί). Το 'Φόρουμ για Ασφαλέστερο Διαδίκτυο' είναι ένα ετήσιο συνέδριο που οργανώνεται από το πρόγραμμα 'Safer Internet', για θέματα ασφαλούς διαδικτύωσης, από το 2004. Το 2011 (20-21 Οκτωβρίου) το συνέδριο πραγματοποιείται στο Λουξεμβούργο με θέμα: "Every European Child Digital Safety-Emerging Challenges and Youth Engagement". Στόχος του είναι να συγκεντρώσει κοινό από κάθε επαγγελματική ειδικότητα και να γίνει ανταλλαγή απόψεων και προτάσεων πάνω στο θέμα της ασφάλειας του παιδιού.

Οι γενικοί στόχοι του προγράμματος Safer Internet όπως συνοψίζονται είναι οι εξής:

1. Καταπολέμηση παράνομου περιεχομένου.
2. Αντιμετώπιση επιβλαβούς και ανεπιθύμητου περιεχομένου.
3. Προαγωγή ασφαλέστερου περιβάλλοντος.
4. Αύξηση της ευαισθητοποίησης.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον νόμο Ν. 5060/1931 και το άρθρο 3 του Ν. 1291/1982, απαγορεύεται η κυκλοφορία και η εμπορία άσεμνων δημοσιευμάτων, τα οποία προσβάλλουν κατάφορα τη δημοσία αιδώ⁸⁰. Επιπλέον, η πορνογραφία ανηλίκων συνιστά ποινικό αδίκημα (ΠΚ 384^A) σύμφωνα με τον νόμο Ν.3064/2002. Αναφέρεται μάλιστα ειδικότερα ότι «όποιος από κερδοσκοπία παρασκευάζει, κατέχει, προμηθεύεται, αγοράζει, μεταφέρει, διακινεί, πωλεί ή θέτει με οποιονδήποτε τρόπο σε κυκλοφορία πορνογραφικό υλικό τιμωρείται με φυλάκιση». Ο νόμος στη ρύθμιση του αυτή εξειδικεύεται στην πορνογραφία ανηλίκων. Γίνεται ξεκάθαρο λοιπόν, ότι η πορνογραφία εμπίπτει σε παράνομο υλικό. Τί συμβαίνει όμως στην περίπτωση του Διαδικτύου και πόσο δύσκολο είναι να ελεγχθεί η κατάσταση εκεί; Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, προφανώς είναι πολύ δύσκολο να υπάρξει ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα στον έλεγχο και την ποιότητα των πληροφοριών που διακινούνται. Παρά τα τεχνολογικά και νομοθετικά μέσα που έχουν τεθεί, το Διαδίκτυο μοιάζει να 'προσαρμόζεται' σε κάθε νέο δεδομένο, ξεφεύγοντας από κάθε έλεγχο.

Επιπλέον, η διεθνής Ευρωπαϊκή νομοθεσία δεν φαίνεται να επικεντρώνεται στο ζήτημα της έκθεσης των ανηλίκων σε ακατάλληλο ή επιβλαβές υλικό και πολύ περισσότερο, δεν ορίζει το ποιος είναι τελικά ο υπεύθυνος σε περίπτωση βλάβης του ανηλίκου. Η θεώρησή της απέναντι στο ζήτημα των επιβλαβών πληροφοριών και της διακίνησης τους, είναι περισσότερο γενική και αφορά όλους τους χρήστες του Διαδικτύου. Μόνο στον τομέα της εκπαίδευσης, ξεχωρίζει τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς και τα παιδιά, τους οποίους επιχειρεί να μορφώσει ώστε να αποκτήσουν πληροφοριακό γραμματισμό. Άλλωστε αυτός φαίνεται να είναι ο πιο άμεσος τρόπος επίλυσης του ζητήματος της έκθεσης των ατόμων σε ακατάλληλο υλικό.

⁸⁰ Κανελλοπούλου- Μπότη, Μαρία. Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ionio.gr/libconf/pdfs/Boti.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 26/09/2005].

7.6 Το ζήτημα του Διαδικτύου

Η ελευθερία της έκφρασης και του λόγου στο περιβάλλον του Διαδικτύου, είναι ένα πολυσυζητημένο και αμφιλεγόμενο ζήτημα, παγκοσμίως. Από τη μια πλευρά, είναι σχεδόν ακατόρθωτο το να υπάρξει έλεγχος στις πληροφορίες που διακινούνται, και από την άλλη, φαντάζει ακόμα δυσκολότερο να θεσπιστεί μια κοινή πολιτική ως προς την αντιμετώπιση και τη θεώρηση του φαινομένου που ονομάζεται «Διαδίκτυο».

Ίσως ένα από τα προβλήματα που περιπλέκουν το ζήτημα του Διαδικτύου είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει μια κοινή οπτική για το τί ουσιαστικά είναι. Στην Αμερική, το Διαδίκτυο αντιμετωπίζεται ως έντυπη δημοσίευση και ως φυσική δημόσια σφαίρα, σύμφωνα με το Ανώτατο Δικαστήριο (Supreme Court), ενώ, παράλληλα, διαφοροποιείται από την πλευρά των χρηστών, που το βλέπουν ως βιβλιοθήκη, και από την πλευρά των εκδοτών, που το βλέπουν ως μια πλατφόρμα δημοσίευσης, από όπου απευθύνονται στον κόσμο⁸¹.

Οι διαφορές αυτές στον τρόπο θεώρησης του Διαδικτύου, είναι και οι γενεσιουργές αιτίες της αντιπαράθεσης μεταξύ χρηστών, κυβέρνησης και εκδοτών. Οι χρήστες, θεωρώντας το Διαδίκτυο ως μια βιβλιοθήκη, επιθυμούν έλεγχο στο υλικό του, ποιότητα, αλλά και ποικιλία, με ταυτόχρονη δυνατότητα ελέγχου της πρόσβασης όταν πρόκειται για ανήλικους χρήστες. Οι εκδότες, από την άλλη, με την λογική πως το Διαδίκτυο είναι ένα ακόμα μέσο δημοσίευσης και επομένως χαρακτηρίζεται από τους νόμους περί ελευθερίας του λόγου, απαιτούν την άρση της λογοκρισίας.

Το χάσμα, λοιπόν, είναι πολύ μεγάλο, ανάμεσα στις επικρατούσες απόψεις. Η αλήθεια είναι, όπως εκτιμά και το Ανώτατο Δικαστήριο στην Αμερική, ότι αν η κοινωνία θεωρεί κάτι ως προσβλητικό, δεν αποτελεί αρκετό λόγο για την καταπίεση του. Η έλλειψη ενός ενιαίου πλαισίου κανόνων λειτουργίας του Διαδικτύου, το καθιστά αυτομάτως δυνητικό χώρο παράνομης δραστηριότητας. Μερικές από τις πιο επιβλαβείς δραστηριότητες που συναντάμε στο Διαδίκτυο είναι οι εξής:

- Έκθεση υλικού παιδικής πορνογραφίας.
- Υβριστικό περιεχόμενο απέναντι σε άτομα ή κοινωνικές ομάδες.
- Βίαση, ρατσιστική ή τρομοκρατική θεματολογία και διάδοση μηνυμάτων με στόχο το θρησκευτικό προσηλυτισμό ή την πολιτική προπαγάνδα.
- Οικονομικό έγκλημα (παράνομες συναλλαγές, εξαπάτηση τραπεζικών συστημάτων).
- Ηλεκτρονικός τζόγος.
- Αποστολή μηνυμάτων (spam) με ακατάλληλο, κακόβουλο ή επιβλαβές περιεχόμενο.
- Αποστολή ιών (computer viruses) με σκοπό την πρόκληση βλάβης στους αποδέκτες.
- Παρακολούθηση και κλοπή υλικού από υπολογιστικά συστήματα με τη χρήση κακόβουλων προγραμμάτων λογισμικού (Trojan) και καταπάτηση του ιδιωτικού απορρήτου.
- Τηλεσυνομιλίες (chatrooms) με άτομα που εκμεταλλεύονται τις τεχνολογικές τους δεξιότητες, αλλά και την ανωνυμία, αντλούν προσωπικά δεδομένα άλλων με στόχο τις παράνομες ενέργειες.

⁸¹ Jorgensen Rikke Frank. (2000). Διαδίκτυο and freedom of expression. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ifla.org/faife/papers/others/ife03.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 01/02/2006].

Η ηθική του Διαδικτύου εξαρτάται και ορίζεται από την ηθική των ανθρώπων που το χρησιμοποιούν. Η ταχύτατη εξάπλωσή του και η εμπλοκή τόσο διαφορετικών ομάδων και ατόμων που έχουν ήδη διαμορφωμένες χρήσεις, και συμφέροντα, δημιουργούν αυτό το πολύπλοκο σύστημα που φαίνεται ως ο πιο δύσκολος, μέχρι σήμερα, χώρος επιβολής νόμων, κανόνων και ορίων. Το Διαδίκτυο αποτελεί ένα τεράστιο οικοσύστημα που περιλαμβάνει άλλα μικρότερα οικοσυστήματα, τα οποία διαθέτουν τους δικούς τους κανόνες λειτουργίας. Σήμερα, γίνεται προσπάθεια σε παγκόσμιο επίπεδο, να διαμορφωθούν οι ελάχιστες προϋποθέσεις ασφαλούς πλοήγησης στο Διαδίκτυο.

8 Συμπεράσματα

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται ένα έντονο ενδιαφέρον για τον κόσμο της πληροφορίας και το πώς τελικά, το αγαθό αυτό, η πληροφορία, μπορεί να αγγίξει την ποιότητα και να διατεθεί στη συνέχεια, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Η δύναμη της πληροφορίας είναι αδιαμφισβήτητη. Ο 20^{ος} αιώνας έφερε μαζί του το μέσο που θα έκανε την πληροφορία να ταξιδέψει με απίστευτη ταχύτητα: το Διαδίκτυο. Έκτοτε, ο κόσμος του Διαδικτύου διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα, που χαρακτηρίζεται από ενημέρωση, γνώσεις, ειδήσεις από όλο τον κόσμο, ταχύτητα και ελευθερία έκφρασης. Το Διαδίκτυο ένωσε τον κόσμο και δημιούργησε ακόμα και νέα επαγγέλματα. Δημιούργησε τους Επιστήμονες της Πληροφόρησης και άλλαξε τα δεδομένα για τους ανθρώπους που ήδη είχαν ως αντικείμενο εργασίας την πληροφορία, όπως είναι οι συγγραφείς, οι εκδότες, οι βιβλιοθηκονόμοι και οι δημοσιογράφοι.

Το Διαδίκτυο συγκέντρωσε γρήγορα, έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών και οι επιστήμονες της πληροφόρησης καλούνται τώρα να τον διαχειριστούν και να τον ελέγξουν. Το αγαθό που ονομάζεται «ελευθερία της έκφρασης», αποτέλεσε αντικείμενο εκμετάλλευσης στα χέρια επιτήδειων ανθρώπων που θέλησαν να διαφθείρουν, μέσω του απρόσωπου Διαδικτύου, τους ανυποψίαστους χρήστες και κυρίως τους ανηλίκους.

Ευθύνη των επιστημόνων είναι να προστατέψουν τον κόσμο από τη μη ποιοτική και επικίνδυνη πληροφορία, έργο πολύ δύσκολο, όπως φάνηκε από τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία. Είναι πάρα πολλές οι υποθέσεις «βλάβης» και αμέλειας που υπάρχουν και που αφορούν στον κόσμο της πληροφορίας. Ωστόσο, δεν ήταν σκοπός της εργασίας αυτής να καταγραφούν οι αναρίθμητες αυτές περιπτώσεις, αλλά να σκιαγραφηθεί όσο το δυνατό καλύτερα και πιο αντιπροσωπευτικά η παρούσα κατάσταση.

Οι λύσεις στο πρόβλημα της πλημμυγούς πληροφόρησης δεν είναι ούτε απλό, ούτε εύκολο να δοθούν. Ειδικά όταν στο στόχαστρο βρίσκεται η ελευθερία της έκφρασης και του λόγου, απέναντι στην ίδια την προστασία των πολιτών. Το Διαδίκτυο είναι ένα μέσο ενημέρωσης και επικοινωνίας, που δεν μπορεί να προσομοιαστεί με κανένα από τα προϋπάρχοντα μέσα πληροφόρησης και επικοινωνίας. Οι συγκρίσεις και οι προσπάθειες να αντιμετωπιστεί ως κάτι γνωστό, είναι μάλλον λανθασμένες, γιατί αποτελεί κάτι εξαιρετικά καινούργιο, σε σχέση με ότι προϋπήρχε. Επομένως, είναι ανάγκη να δημιουργηθούν νέοι νόμοι προσαρμοσμένοι στην πραγματικότητα και τις δυνατότητες του Παγκόσμιου Ιστού. Επιπλέον, το χάσμα είναι τεράστιο, όσο αφορά

τον τρόπο που εκλαμβάνουν το πρόβλημα οι χρήστες, οι Ενώσεις Ατομικών Δικαιωμάτων, οι Επιστήμονες της Πληροφόρησης, οι εκδότες και τα κράτη.

Όσο, λοιπόν δεν υπάρχει μια κοινή αντιμετώπιση, η πλημμυρής πληροφόρηση θα συνεχίσει να υφίσταται και να αλλοιώνει την εικόνα των πραγμάτων και του κόσμου, προκαλώντας βλάβες και ζημιές, κάποιες φορές ανεπανόρθωτες. Μέχρι τη στιγμή που θα δημιουργηθούν νόμοι προσαρμοσμένοι στις νέες συνθήκες και τα νέα αντικείμενα που συνδέονται με το Διαδίκτυο, η μόνη λύση στην αντιμετώπιση του ζητήματος της πλημμυρής πληροφόρησης, φαίνεται να είναι η πρόληψη. Η γνώση πάντοτε ήταν και θα εξακολουθήσει να είναι ένα ισχυρό όπλο για όσους το κατέχουν. Το να διαθέτουν οι χρήστες του Διαδικτύου μια στοιχειώδη παιδεία, είναι πολύ σημαντικό στο να καταφέρνουν να αναγνωρίζουν τις έγκυρες πληροφορίες μέσα στο χάος πληροφοριών του Παγκόσμιου Ιστού. Η παιδεία αυτή, είναι ο πληροφοριακός γραμματισμός.

Με τον όρο «πληροφοριακό γραμματισμό»⁸² εννοούμε τις δεξιότητες αναζήτησης, εύρεσης, αξιολόγησης και χρήσης της χρησιμότερης και έγκυρης πληροφορίας με τρόπο αποτελεσματικό. Η αναγκαιότητα του πληροφοριακού γραμματισμού στις μέρες μας είναι δεδομένη και εμπεριστατωμένη τόσο από την έρευνα όσο και από τη σχολική πράξη στην Ευρώπη. Η ενημέρωση για την πληροφοριακή παιδεία καλό είναι να ξεκινάει ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η ανάπτυξη του Διαδικτύου εξασφάλισε πρόσβαση σε πληθώρα πληροφοριών χωρίς χρονικούς και τοπικούς περιορισμούς. Η εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες καθιστά το Διαδίκτυο πολύτιμο ερευνητικό εργαλείο που επιτρέπει στους χρήστες να εντοπίζουν εύκολα και γρήγορα τις πληροφορίες που αναζητούν, αλλά κι εξίσου εύκολα να περνούν στη δημιουργία ενός τελικού προϊόντος με μερικές κινήσεις αντιγραφής και επικόλλησης. Ως εκ τούτου, στο περιβάλλον των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας η ανάγκη που υπήρχε εξ αρχής για εύρεση, αξιολόγηση και αποτελεσματική χρήση πληροφοριών έχει γίνει μεγαλύτερη και πιο πολύπλοκη.

Σύμφωνα με το Μνημόνιο της Ευρωπαϊκής επιτροπής για τη Δια βίου Μάθηση⁸³, μάθηση του τρόπου που μαθαίνουμε, η προσαρμογή στην αλλαγή και η κατανόηση του πλήθους των πληροφοριών είναι δεξιότητες που πρέπει να αποκτήσουν όλοι. Έχει επίσης τονιστεί η ανάγκη του σύγχρονου ανθρώπου και κυρίως του μαθητή και σπουδαστή «να ξέρει...γιατί, πότε και πώς να χρησιμοποιεί τα πληροφοριακά εργαλεία και να αξιολογεί με κριτικό πνεύμα την πληροφορία που παρέχουν». Μάλιστα ο πληροφοριακός γραμματισμός είναι η βάση της δια βίου εκπαίδευσης⁸⁴, η οποία, με τη σειρά της, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη μελλοντική επιβίωση του ατόμου, προσωπική και επαγγελματική.

Υπ' αυτήν την έννοια ο πληροφοριακός γραμματισμός (information literacy) που αναδύθηκε με την εμφάνιση των τεχνολογιών της πληροφορίας στη δεκαετία του '70 αποτελεί μία από τις πιο απαραίτητες γνώσεις στον 21ο αιώνα καθώς στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων αναζήτησης, εντοπισμού και αξιολόγησης της πληροφορίας

⁸² Αναστασιάδου Αναστασία, Δημοπούλου Ιωάννα, Στούμπη Αλεξάνδρα. Η Πληροφοριακή Παιδεία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση : Σύντομη επισκόπηση και προτάσεις. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://> [Ημερομηνία πρόσβασης 25/07/2011]

⁸³ European Commission. (2000), A memorandum on lifelong learning, Brussels: European Commission, κείμενο διαθέσιμο στο <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf> [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]

⁸⁴ Abdelaziz, A. (August 2004), Information Literacy for Lifelong Learning, IFLA General Conference, Buenos Aires, Argentina, κείμενο διαθέσιμο στο www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007].

από το μαθητή. Είναι επομένως απαραίτητο ο πληροφοριακός γραμματισμός να εισαχθεί ως θεσμοθετημένη γνώση στο σχολικό πλαίσιο. Για να γίνει αυτό ομαλά πρέπει να ενημερωθεί και ο εκπαιδευτικός. Ο ορισμός του πληροφοριακού γραμματισμού (information literacy) που έχει επικρατήσει στην Ευρώπη είναι αυτός που έχει καθοριστεί από την προεδρική επιτροπή, για την πληροφοριακή παιδεία, της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκών (ALA). Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, η πληροφοριακή παιδεία συντελεί στην κατανόηση της αναγκαιότητας της πληροφορίας και παρέχει την ικανότητα εύρεσης, αξιολόγησης και χρήσης της καλύτερης και έγκυρης πληροφορίας με τρόπο αποτελεσματικό (ALA, 1989).

Στην ελληνική βιβλιογραφία, αν και τείνει να επικρατήσει ο όρος «πληροφοριακή παιδεία», συναντάται επίσης και ο όρος «πληροφορητικός γραμματισμός»⁸⁵ σαν μία απόλυτη μετάφραση του αγγλικού όρου. Στα ελληνικά, ωστόσο, διαχωρίζεται η πληροφοριακή παιδεία από τον πληροφοριακό γραμματισμό. Ο αγγλικός όρος 'information literacy' εκφράζει και την πληροφοριακή παιδεία και τον πληροφοριακό γραμματισμό, αν και σε κάποια δημοσιεύματα ο διαχωρισμός γίνεται με τους όρους 'information literacy skills' (πληροφοριακός γραμματισμός) και 'information literacy' (πληροφοριακή παιδεία). Πάντως, τελευταία, η επικρατέστερη άποψη είναι ότι ο γραμματισμός αναφέρεται στις δεξιότητες και η παιδεία στην παιδεία ενός ατόμου γύρω από την πληροφορία και τη διαδικασία της πληροφόρησης. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες οι όροι που χρησιμοποιούνται για να δηλώνουν την πληροφοριακή παιδεία τείνουν να αναφέρονται σε δεξιότητες. Υπ' αυτή την έννοια ο ορισμός και κατανόηση της έννοιας φαίνεται να συνδέεται με τους τρόπους με τους οποίους η έννοια της δεξιότητας ορίζεται και γίνεται αντιληπτή⁸⁶. Σε γενικές γραμμές οι πληροφοριακές δεξιότητες των μαθητών εξαρτώνται από «το επίπεδο τους, τις πληροφοριακές τους ανάγκες και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία.». Προκειμένου να είναι σε θέση ο χρήστης να αναζητεί και να βρίσκει την έγκυρη και χρησιμότερη πληροφορία, έχουν δημιουργηθεί ειδικά προγράμματα και σεμινάρια μάθησης, για να τον «κατευθύνουν». Ένα από τα ευρέως γνωστά και χρησιμοποιούμενα μοντέλα που έχει χρησιμοποιηθεί στα περισσότερα προγράμματα πληροφοριακού γραμματισμού για τη διδασκαλία των πληροφοριακών δεξιοτήτων είναι γνωστό ως «The Big Six Skills»⁸⁷ και περιλαμβάνει τα 6 στάδια, που ακολουθούν:

- Προσδιορισμός εργασίας - στόχου (task definition): ο μαθητής διατυπώνει το ερώτημα και προσδιορίζει τις πιθανές πληροφορίες που χρειάζονται για την ολοκλήρωση της εργασίας.
- Στρατηγικές αναζήτησης πληροφοριών (information seeking strategies): ο εκπαιδευτικός ή ο βιβλιοθηκονόμος παρουσιάζει στο μαθητή τις πιθανές πηγές πληροφοριών και τον καθοδηγεί στις καλύτερες από αυτές.
- Εντοπισμός και πρόσβαση (location and access): ο μαθητής εντοπίζει τις πηγές και τις απαραίτητες πληροφορίες σε αυτές τις πηγές.

⁸⁵ Κωστάκη, Α. (2001), Πληροφορητικός Γραμματισμός: Δημιουργώντας Αυτόνομους και Κριτικούς Διαχειριστές της Πληροφόρησης για τον 21ο αιώνα. Ανακοίνωση στο 10ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών με θέμα: Το Μάνατζμεντ στις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, κείμενο διαθέσιμο στο www.lib.uom.gr/palc10/greek/kostaki.doc [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007].

⁸⁶ Virkus, S. (2003), Information literacy in Europe: a literature review. Information Research, Vol. 8 No. 4, July 2003, κείμενο διαθέσιμο στο informationr.net/ir/8-4/paper159.html [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007].

⁸⁷ Ζαρβαλά Χ. (2006), Η Πληροφοριακή Παιδεία στο Σύγχρονο Ελληνικό Σχολείο, 1ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο με θέμα: Το Ελληνικό Σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, κείμενο διαθέσιμο στο epirus.sch.gr/educonf-1/zarvala.pdf [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]

- Χρήση της πληροφορίας (information use): ο μαθητής μελετά την κάθε πηγή και αποσπά από αυτήν τη χρήσιμη για αυτόν πληροφορία.
- Σύνθεση (synthesis): ο μαθητής οργανώνει τις πληροφορίες που έχει συγκεντρώσει από διάφορες πηγές και τις παρουσιάζει, συνθέτοντας τη δική του πρωτότυπη εργασία.
- Αξιολόγηση (evaluation): ο μαθητής αξιολογεί τη διαδικασία, δηλαδή την επάρκεια του υλικού, την ποιότητα των πληροφοριών, αλλά και το τελικό προϊόν, δηλαδή την εργασία που ο ίδιος συνέθεσε.

Σύμφωνα με τα πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας στην ανώτατη εκπαίδευση της Ένωσης Κολεγιακών & Ερευνητικών Βιβλιοθηκών⁸⁸ (ACRL) ένα άτομο με πληροφοριακή παιδεία είναι ικανό να:

- Προσδιορίζει την έκταση της απαιτούμενης πληροφόρησης
- Έχει πρόσβαση στην απαιτούμενη πληροφόρηση αποτελεσματικά και ικανοποιητικά
- Αποτιμά την πληροφόρηση και τις πηγές της με κριτικό πνεύμα
- Ενσωματώνει επιλεγμένη πληροφόρηση στη γνωστική βάση κάποιου
- Χρησιμοποιεί την πληροφόρηση αποτελεσματικά για να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο σκοπό
- Κατανοεί τα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά θέματα που περιβάλλουν τη χρήση της πληροφόρησης,
- Έχει πρόσβαση και να χρησιμοποιεί την πληροφόρηση ηθικά και νόμιμα.

Ο πληροφοριακός γραμματισμός επιφέρει αλλαγές στη μαθησιακή διαδικασία και στο ρόλο του μαθητή και του εκπαιδευτικού σε αυτήν. Οι μαθητές μιλούν στη χρήση της βιβλιοθήκης, στην αναγνωσιμότητα, στην αξιολόγηση των πηγών πληροφόρησης, μαθαίνουν να σχεδιάζουν και να λύνουν προβλήματα και να ελέγχουν τον τρόπο σκέψης τους σχετικά με την εκπόνηση εργασιών και τη μάθηση. Αναπτύσσεται με λίγα λόγια η κριτική σκέψη των μαθητών καθώς και οι δεξιότητες που καλλιεργούνται μέσω του πληροφοριακού γραμματισμού. Όσον αφορά το ρόλο του εκπαιδευτικού, μέσω του πληροφοριακού γραμματισμού, αυτός καθίσταται περισσότερο «συμβουλευτικός-εμπυχωτικός» παρά «διδακτικός» και «καθοδηγητικός»⁸⁹. Ο εκπαιδευτικός άμεσα ή έμμεσα ως κομμάτι της διδασκαλίας θα πρέπει να μεταδίδει στο μαθητή τις στρατηγικές εκείνες που θα τον βοηθούν να καταλαβαίνει, να σκέφτεται λογικά, να λύνει προβλήματα, να εφαρμόζει τις γνώσεις του, να σχεδιάζει και να παρακολουθεί τη μάθησή του, να θέτει τους δικούς του μαθησιακούς στόχους και να διορθώνει τα λάθη του. Είναι τελικά εκείνος, ο οποίος θα κάνει το παιδί από τα μικρά του χρόνια να ζητάει την πληροφορία, να θέτει ερωτήματα και να ζητά λύσεις, να κρατά την παλιά γνώση και να δέχεται την καινούργια για να χτίσει μια νέα γνώση ζωής⁹⁰.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι μαθητές να συστήνονται από νωρίς στον πληροφοριακό γραμματισμό και να έχουν την ευχέρεια να χρησιμοποιούν τις ικανότητες τους προκειμένου να εντοπίζουν το κατάλληλο υλικό για τις εργασίες τους, να εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται για μια ανώτερη εκπαίδευση,

⁸⁸ Association of College and Research Libraries. [Internet]. Διαθέσιμο στο:

<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm>

⁸⁹ Ζαρβαλά Χ. (2006), Η Πληροφοριακή Παιδεία στο Σύγχρονο Ελληνικό Σχολείο, 1ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο με θέμα: Το Ελληνικό Σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, κείμενο διαθέσιμο στο epirus.sch.gr/educonf-1/zarvala.pdf [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]

⁹⁰ Τσαούσης, Δ. (1998), Η Πρόκληση της Κοινωνίας της Γνώσης στην Εκπαίδευση, στο ΠΟΕΒ, ΕΚΕΒΙ, ΕΕΒ, Αθήνα : ΕΚΕΒΙ

καθώς και να αξιοποιούν πηγές, που σχετίζονται με τα χόμπι και τα ενδιαφέροντα τους. Με την κατάλληλο πληροφοριακό γραμματισμό οι μαθητές θα είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τις ικανότητες τους σε όλη τους τη ζωή. Έτσι, αργότερα στη ζωή τους, θα μπορούν να αξιοποιούν το χρόνο τους πιο αποτελεσματικά, θα είναι σε θέση να αναζητούν πληροφορίες που αφορούν την καθημερινότητα τους, όπως θέματα που αφορούν την καριέρα τους, την ανατροφή των παιδιών τους και πολλά άλλα. Και αυτό θα συμβαίνει εύκολα και γρήγορα επειδή θα γνωρίζουν τί και πώς να το ψάξουν. Επίσης, αυξάνονται οι εργασιακές ευκαιρίες και οι πιθανότητες για μια πετυχημένη καριέρα. Είναι πολύ πιθανό πως οι πληροφοριακά εγγράμματοι μαθητές θα μπορούν πιο εύκολα να βρουν εργασία και επιτυχία στον τομέα της επιλογής τους⁹¹.

Σε αυτό το σημείο, μπορούν οι βιβλιοθήκες και κατ'επέκταση και οι βιβλιοθηκονόμοι να συμβάλλουν σημαντικά στο έργο του πληροφοριακού γραμματισμού. Μέσω οργάνωσης και παροχής προγραμμάτων πληροφοριακού γραμματισμού μπορούν να περιορίσουν φαινόμενα εξαπάτησης ή πρόκλησης βλάβης σε ανήλικους. Ενήλικες και παιδιά θα διδάσκονται έτσι, τους τρόπους της ασφαλούς περιήγησης στο Διαδίκτυο, αποφεύγοντας ιστοτόπους με κακόβουλο και επιβλαβές περιεχόμενο. Άλλωστε, στην περίπτωση του Διαδικτύου, τη μεγαλύτερη ασφάλεια μπορεί κανείς να την αποκτήσει μόνο με τη γνώση των κινδύνων και της ασφαλούς περιήγησης.

⁹¹Lorenzen, Michael. (2003). What Should Parents Know About Information Literacy? [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.libraryinstruction.com/parents.html> [Ημερομηνία πρόσβασης: 25/07/2011]

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αστικός Κώδικας: Γενικό Ενοχικό Δίκαιο. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://www.fa3.gr/nomothesia_2nomoth_gen/19-Astikos-Kodikas-enoxiko-dikaio.htm
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλες, 28/07/1999. COM(1999)396 ΤΕΛΙΚΟ. «Πράσινη Βίβλος: Η αστική ευθύνη λόγω ελαττωματικών προϊόντων.
- Ευρωπαϊκή οδηγία 85/374/ΕΟΚ. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:319810374:el:html>
- Εφημερίς της Ελληνικής Δημοκρατίας. 2003, 'Κανονισμός Λειτουργίας Δημοσίων Βιβλιοθηκών', τεύχος δεύτερο, 20 Αυγ., αρ. Φύλλου 1173, σ. 16147.
- Ζαρβαλά Χ. (2006). Η Πληροφοριακή Παιδεία στο Σύγχρονο Ελληνικό Σχολείο. 1ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο με θέμα: Το Ελληνικό Σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο epirus.sch.gr/educonf-1/zarvala.pdf [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]
- Ζούλοβιτς, Μίνα. (2003). Θεσμικό πλαίσιο και Ηλεκτρονικό Επιχειρείν στην Ελλάδα- Αλληλεπίδραση και προοπτικές. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://mobinet.gr/index.php?op=modload&modname=downloads&pageid=1087> [Ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2011].
- Κανελλοπούλου- Μπότη, Μαρία. Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ionio.gr/libconf/pdfs/Boti.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 26/09/2005].
- Κώδικας Δεοντολογίας του Βιβλιοθηκονόμου: βασικές αρχές. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.eeb.gr/content/ethics.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 12/10/2005].
- Κωστάκη, Α. (2001). Πληροφορητικός Γραμματισμός: Δημιουργώντας Αυτόνομους και Κριτικούς Διαχειριστές της Πληροφόρησης για τον 21ο αιώνα. Ανακοίνωση στο 10ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών με θέμα : Το Μάνατζμεντ στις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο www.lib.uom.gr/palc10/greek/kostaki.doc [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16/02/2007]
- ΝΟΜΟΣ 2251/1994 (ΦΕΚ 191 Α'/16 Νοεμβρίου 1994) Προστασία των καταναλωτών, όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις του Ν. 2496/1997 (ΦΕΚ 87 Α') του Ν. 2741/1999 (ΦΕΚ Α-199), της κοινής υπουργικής απόφασης αριθ. Ζ1-496/7-12-2000 (ΦΕΚ 1545 Β'/18-12-2000), του Ν. 3043/2002 (ΦΕΚ 192 Α'/ 21-8-2002), της κοινής υπουργικής απόφασης αριθ. Ζ1-659/14-10-2002 (ΦΕΚ 1373 Β'/25-10-2002) και του Π.Δ. 301/2002 (ΦΕΚ Α'/267/4-11-2002)». [Διαδίκτυο]. *Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών*. Διαθέσιμο από: www.acci.gr/ecommm/legal/pdf/2251final.pdf
- Σταθόπουλος, Μιχάλης. (2004). Γενικό Ενοχικό Δίκαιο. Αθήνα: Α. Σάκουλα.
- Τσαούσης, Δ. (1998). Η Πρόκληση της Κοινωνίας της Γνώσης στην Εκπαίδευση. στο ΠΟΕΒ, ΕΚΕΒΙ, ΕΕΒ, Αθήνα : ΕΚΕΒΙ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abdelaziz, A. (August 2004). Information Literacy for Lifelong Learning. IFLA General Conference, Buenos Aires, Argentina, κείμενο διαθέσιμο στο www.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]
- Adams Stephen. (2003). Information quality, liability, and corrections. Infotoday [online], 27 (5). Διαθέσιμο στο: <http://www.infotoday.com/online/sep03/adams.shtml> [Ημερομηνία πρόσβασης 10/03/2006].
- ALA – American Library Association (1989), Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. ALA, Chicago, κείμενο διαθέσιμο στο <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]
- Bynum, Terrell. Computer and Information Ethics. *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy (Spring 2011 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/ethics-computer/>>.
- California Penal Code Section 311.4. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://law.onecle.com/california/penal/311.4.htm>
- Children's Internet Protection Act. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://fcc.gov/guides/childrens-internet-protection-act>
- Children's Online Privacy Protection Act of 1998. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://ftc.gov/ogc/coppa1.htm>
- Communications Decency Act. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/cda/cda-final.html>
- COD 2004/0023. Internet: 2005-2008 action programme on promoting a safer use, Safer Internet plus. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=241912>
- Crocco, Antony G., Villasis-Keever, Miguel, Jadad, Alejandro R. (2002). Analysis of cases of harm with use of health information on the Διαδίκτυο. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://jama.ama-assn.org/cgi/content/full/287/21/2869> [Ημερομηνία πρόσβασης 10/03/2006].
- DeFaveri, Annette. Breaking barriers: Libraries and social excluded communities. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.libr.org/isc/articles/21/9.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 12/03/2006].
- Durrani, Shiraz. (2000). Struggle against social exclusion in public libraries; a fight for the rights of the people. Working Paper Number 13. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://eprints.rclis.org/archive/00005475/01/vo13wp13.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 16/03/2006].
- Durrani, Shiraz. (2002). Recruitment and retention of Black staff in public libraries; some case studies. [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: http://www.sconul.ac.uk/pubs-stats/newsletter/25/32-38_25.pdf
- European Commission. (2000). A memorandum on lifelong learning, Brussels: European Commission. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf> [Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16/02/2007]

- Fagan, Beth A. (2001). Rice v. Paladin Enterprises; Why *HIT MAN* is beyond the pale. Chicago Kent-law review. Vol. 76:603, pp. 603-636.
- First Amendment. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://caselaw.lp.findlaw.com/data/constitution/amendment01/>
- General Assembly of the United Nations. (1998) Universal Declaration of Human Rights [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: www.un.org/overview/rights.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 28/01/2006].
- Hoven van den, Jeroen and Weckert, John. (2008). Information Technology and Moral Philosophy. Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: <http://www.cambridge.org>
- Jacobs, Deborah. (1998). Libraries for All. [Διαδίκτυο]. Seattle Public Library. Διαθέσιμο στο: <http://www.spl.org/lfa/capplan/libforall/intro.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 10/03/2006].
- Jorgensen Rikke Frank. (2000). Internet and freedom of expression. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.ifla.org/faife/papers/others/ife03.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 01/02/2006].
- Kaner, Cem. Liability for defective content. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.kaner.com/pdfs/> [Ημερομηνία πρόσβασης 03/10/2005].
- Karp, Jack. (2002). Chewing on Carnivore. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://www.g4tv.com/techtv/vault/features/33634/Chewing_on_Carnivore.html [Ημερομηνία πρόσβασης 25/01/2006].
- Larson, Aaron. (2003). Negligence and tort law. [Διαδίκτυο]. Expert Law. Διαθέσιμο στο: http://www.expertlaw.com/library/personal_injury/negligence.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16/03/2006].
- Legal Information Institute. Product Liability Law: an overview [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://www.law.cornell.edu/topics/products_liability.html [Ημερομηνία πρόσβασης 03/10/2005].
- Libraries and the USA PATRIOT Act. (2002). [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.libsci.sc.edu/bob/class/cliss748/Studentwebguides/fall02/USAPatrotActConroy.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 16/01/2006].
- Lorenzen, Michael. (2003). What Should Parents Know About Information Literacy? [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.libraryinstruction.com/parents.html> [Ημερομηνία πρόσβασης: 25/07/2011]
- Maner Walter. (1980). Starter Kit in Computer Ethics. Helvetia Press (published in cooperation with the National Information and Resource Center for teaching Philosophy).
- Minow Mary, Thomas A. Lipinski. (2003). The library's legal answer book. ALA. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://books.google.gr> [Ημερομηνία πρόσβασης 16/11/2009].
- Minow, Mary. (2007). Privacy Dilemma: "What should a librarian do if she/he has an uneasy feeling when a teenager checks out a book on bombmaking, or downloads information on how to commit suicide?". [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: http://blog.librarylaw.com/librarylaw/2007/04/privacy_dilemma.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16/11/2009].
- Moor, James H. (1985). What is Computer Ethics? *Metaphilosophy*, 16 (4), 266-275.
- Schwartz, John. (2002). The Librarian's web Dilemma. NYTimes article. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο από: <http://mail.asis.org/pipermail/sigtis-1/2002-June/000003.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 09/03/2006].
- Sicov and Love, P. A. (1999). The laws that hold manufacturers accountable for the design and distribution of unsafe products. [Διαδίκτυο]. Findlaw for Corporate

- Counsel. Διαθέσιμο στο: <http://library.findlaw.com/1999/Oct/1/131566.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 03/10/2005].
- Spinello, Richard A.. (1995). Ethical aspects of information technology. New Jersey: Prentice Hall.
 - Standler, Ronald. B. (2004). U.S. Government Restrictions on Scientific Publications. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.http://www.rbs2.com/OFAC.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης 03/10/2005].
 - Trode, Tom. (2000). Pornography use common in many libraries, report says: librarian- researcher claims American Library Association thwarted study. Christianity Today Magazine [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο από: <http://www.christianitytoday.com/ct/2000/112/23.0.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 09/03/2006].
 - U.S. Department of Justice. (April 1997). Report on the availability of bombmaking information, the extent to which its dissemination is controlled by Federal Law, and the extent to which such dissemination may be subject to regulation consistent with the first Amendment to the United States Constitution. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: <http://www.derechos.org/human-rights/speech/bomb.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 05/05/2004].
 - Virkus, S. (2003). Information literacy in Europe: a literature review. Information Research, Vol. 8 No. 4, July 2003, κείμενο διαθέσιμο στο informationr.net/ir/8-4/paper159.html [ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 16-02-2007]
 - Wiener, Norbert. (1948). Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine. Paris, (Herman & Cie) & Camb. Mass (MIT Press), 1948.
 - Wiener, Norbert. (1950). The Human Use of Human Beings. The Riverside Press (Houghton Mifflin Co.)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Ο ακόλουθος πίνακας παρουσιάζει την ισοδυναμία μεταξύ των παροχών αυτών των τριών νομικών οργάνων⁹².

Περιοχές	Νομική βάση Ευρωπαϊκών Συνθηκών	Δικαιώματα κάτω από:	
	- Συνθήκη στην Εθρωπαϊκή Ένωση (TEU) - Συνθήκη καθιέρωσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (TEC)	Ευρωπαϊκός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων	Συνθήκη Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού
Ασυλο και Μετανάστευση	63 TEC	10, 18, 19, 21, 22	8, 9, 10, 22, 37, 39
Υγεία και Ευημερία του Παιδιού	152 TEC	2, 3, 35	6, 23, 24, 25, 27, 31 and 33
Παιδική φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός	136, 137, 140 TEC	5, 20, 21, 34	2, 6, 24, 26, 27, 28, 30, 31
Ασφάλεια Παιδιού	153 TEC; 29 to 32 TEU	5, 6, 19, 24	3, 6, 17, 19, 24, 31
Μη- Διάκριση	13 TEC	10, 20, 21, 22	2
Παιδεία	149 TEC	10, 14	2, 3, 27, 28, 29, 30, 31
Περιβάλλον	174 TEC	37, 38	6, 24, 27, 29.1, 31
Οικογένεια	65 TEC	7, 24	2, 5, 9, 10, 11, 18, 35
MME και Internet	153, 157 TEC	8, 11, 38	13, 14, 16, 17, 19, 31, 34, 36
Βία ενάντια στα παιδιά	152 TEC; 29 to 32 TEU	2, 3, 4, 6, 24, 32	6, 19, 28, 32, 34, 35, 36, 37, 39
Νέοι και απασχόληση	136, 137, 140, 149, 150 TEC	5, 15, 17, 23, 26, 31, 13, 26, 27, 28, 31, 32 32	

2 .ΑΠΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ

WIKIPEDIA MAKES NO GUARANTEE OF VALIDITY⁹³

⁹² European Commission Justice. Towards an EU strategy on the rights of the child.

[Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο:

http://ec.europa.eu/justice/policies/children/policies_children_intro_en.htm

Wikipedia is an online open-content collaborative encyclopedia, that is, a voluntary association of individuals and groups who are developing a common resource of human knowledge. The structure of the project allows anyone with an Internet connection and World Wide Web browser to alter its content. Please be advised that nothing found here has necessarily been reviewed by professionals with the expertise required to provide you with complete, accurate or reliable information.

That is not to say that you will not find valuable and accurate information in *Wikipedia*; much of the time you will. However, *Wikipedia* cannot guarantee the validity of the information found here. The content of any given article may recently have been changed, vandalized or altered by someone whose opinion does not correspond with the state of knowledge in the relevant fields.

No formal peer review

We are working on ways to select and highlight reliable versions of articles. Our active community of editors uses tools such as the [Special:Recentchanges](#) and [Special:Newpages](#) feeds to monitor new and changing content. However, *Wikipedia* is not uniformly peer reviewed; while readers may correct errors or engage in casual [peer review](#), they have no legal duty to do so and thus all information read here is without any implied warranty of fitness for any purpose or use whatsoever. Even articles that have been vetted by informal peer review or [featured article](#) processes may later have been edited inappropriately, just before you view them.

None of the authors, contributors, sponsors, administrators, sysops, or anyone else connected with *Wikipedia* in any way whatsoever can be responsible for the appearance of any inaccurate or libelous information or for your use of the information contained in or linked from these web pages.

No contract; limited license

Please make sure that you understand that the information provided here is being provided freely, and that no kind of agreement or contract is created between you and the owners or users of this site, the owners of the servers upon which it is housed, the individual *Wikipedia* contributors, any project administrators, sysops or anyone else who is in *any way connected* with this project or sister projects subject to your claims against them directly. You are being granted a limited license to copy anything from this site; it does not create or imply any contractual or extracontractual liability on the part of *Wikipedia* or any of its agents, members, organizers or other users.

There is no agreement or understanding between you and *Wikipedia* regarding your use or modification of this information beyond the [GNU Free Documentation License](#) (GFDL); neither is anyone at *Wikipedia* responsible should someone change, edit, modify or remove any information that you may post on *Wikipedia* or any of its associated projects.

Trademarks

Any of the trademarks, service marks, collective marks, design rights, personality rights or similar rights that are mentioned, used or cited in the articles of the

⁹³ Η απαλλακτική ρήτρα της Wikipedia διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:General_disclaimer

Wikipedia encyclopedia are the property of their respective owners. Their use here does not imply that you may use them for any other purpose other than for the same or a similar informational use as contemplated by the original authors of these Wikipedia articles under the GFDL licensing scheme. Unless otherwise stated Wikipedia and Wikimedia sites are neither endorsed nor affiliated with any of the holders of any such rights and as such *Wikipedia* can not grant any rights to use any otherwise protected materials. *Your use of any such or similar incorporeal property is at your own risk.*

Jurisdiction and legality of content

Publication of information found in *Wikipedia* may be in violation of the laws of the country or jurisdiction from where you are viewing this information. The Wikipedia database is stored on a server in the State of [Florida](#) in the [United States of America](#), and is maintained in reference to the protections afforded under local and federal law. Laws in your country or jurisdiction may not protect or allow the same kinds of speech or distribution. *Wikipedia* does not encourage the violation of any laws; and cannot be responsible for any violations of such laws, should you link to this domain or use, reproduce, or republish the information contained herein.

Not professional advice

If you need specific advice (for example, medical, legal, financial, or risk management) please seek a professional who is licensed or knowledgeable in that area. See [Wikipedia:Risk disclaimer](#), [Wikipedia:Medical disclaimer](#), and [Wikipedia:Legal disclaimer](#) for specific disclaimers.

Thank you for taking the time to read this page, and please enjoy your use of *Wikipedia*.

Examples of other encyclopedia disclaimers

While other encyclopedias, unlike Wikipedia, are professionally peer reviewed, they still do not guarantee their content.

- The [britannica.com disclaimer](#) (from the site hosting the [Encyclopædia Britannica](#) online):

"IN NO EVENT SHALL BRITANNICA, ITS DIRECTORS, OFFICERS, SHAREHOLDERS, PARENTS, SUBSIDIARIES, AFFILIATES, AGENTS AND LICENSORS, OR CONTENT PROVIDERS BE LIABLE FOR ANY INDIRECT, SPECIAL, INCIDENTAL, PUNITIVE, OR CONSEQUENTIAL DAMAGES ARISING OUT OF OR RELATED TO THE USE, INABILITY TO USE, PERFORMANCE OR NONPERFORMANCE OF THE SERVICES, EVEN IF BRITANNICA WAS PREVIOUSLY ADVISED OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES AND REGARDLESS OF WHETHER SUCH DAMAGES ARISE IN CONTRACT, TORT, UNDER STATUTE, IN EQUITY, AT LAW, OR OTHERWISE."

- The [MSN.com disclaimer](#) (from the site hosting Microsoft's [Encarta Encyclopedia](#))

"...AND THE ENTIRE RISK AS TO SATISFACTORY QUALITY, PERFORMANCE, ACCURACY, AND EFFORT IS WITH YOU."

- The [bartleby.com disclaimer](#) (from the site hosting the [Columbia Encyclopedia](#))

"YOU EXPRESSLY AGREE THAT USE OF THE SERVICE IS AT YOUR SOLE RISK."